

บทที่ 4

การจัดการศึกษาในประเทศไทย

4.1 การจัดการศึกษาในประเทศไทย

ปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากการล่าอาณานิคมของประเทศตะวันตก โดยเฉพาะในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงเด่นชัดที่สุด ด้วยพระปรีชาญาณที่ทรงเล็งเห็นภัยอันตรายดังกล่าว พระองค์จึงทรงดำเนินวิเทศব্যและกุศโลบายนานัปการทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดของประชาชนมิให้ตกเป็นเมืองขึ้นเป็นหลักสำคัญซึ่งพระองค์ก็ทรงทำสำเร็จตามพระประสงค์หนึ่งในกุศโลบายที่ทรงดำเนินการ และส่งผลต่อการจัดการศึกษาของประเทศได้แก่ การปรับปรุงระบบระเบียบบริหารราชการแผ่นดินเสียใหม่ให้เป็นกระทรวง กรม กอง ทั้งนี้ โดยอยู่ภายใต้การควบคุม ดูแลจากส่วนกลางเมืองหลวง การจัดการศึกษาจึงเริ่มเข้าสู่ระบบการบริหารราชการแผ่นดินตั้งแต่สมัยนี้เป็นต้นมา พระองค์ทรงโปรดให้จัดสร้างสถานศึกษาสำหรับกุลบุตร กุลธิดาของราษฎรทั่วไป การจัดการศึกษาในความรับผิดชอบของสถาบันโรงเรียน เริ่มปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกที่โรงเรียนวัดมหรธพาราม กรุงเทพฯ ปีพุทธศักราช 2427 และขยายสถานศึกษาลักษณะดังกล่าวนี้ออกไปยัง ภูมิภาคทั่วประเทศ โดยให้ราษฎรได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบการจัดการศึกษา โดยการเก็บเงิน “ศึกษาพลี” นอกจากนี้พระองค์ยังได้เร่งจัดการศึกษาเพื่อผลิตกำลังคนเข้ารับราชการตามกรม กองต่าง ๆ ซึ่งยังมีความขาดแคลนอยู่มาก โรงเรียนฝึกหัดข้าราชการพลเรือน (ปัจจุบันคือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) รับหน้าที่ผลิตคนเข้ารับราชการตามพระราชประสงค์นั้น (และค่านิยมการเรียนเพื่อรับราชการก็เริ่มได้รับการปลูกฝังถ่ายทอดนับจากนี้เป็นต้นมา) ซึ่งก็กล่าวได้ว่าการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ (Formal Education) เริ่มต้นจากรัชสมัยของพระองค์นั่นเอง

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ลัทธิล่าอาณานิคมคุกคามไทยน้อยลงพระองค์ก็ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการจัดการศึกษามากเช่นเดียวกันซึ่งจะเห็นได้จากการที่พระองค์ทรงตราพระราชบัญญัติการประถมศึกษาขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อปีพุทธศักราช 2464 เพื่อเร่งให้ผู้ปกครองส่งบุตรหลานเข้าเรียนเมื่อถึงวัยอันสมควร และได้โปรดให้ยกเลิกการเรียกเก็บเงินค่าศึกษาพลีจากราษฎรอีกต่อไป นอกจากนี้พระองค์ยังได้ทรงพยายามเปลี่ยนแปลงค่านิยมของผู้เรียนที่ปรารถนาจะมุ่งเข้ารับราชการ หรือโรค

การจัดการศึกษาของไทยดำเนินอยู่ภายใต้ระบบการบริหารราชการแผ่นดิน จากส่วนกลางเมืองหลวงเป็นใหญ่มีอำนาจตัดสินใจสั่งการเด็ดขาด ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของการปกครองแบบรัฐชาติรวมศูนย์กลางเช่นนี้เสมอมาจวบจนปัจจุบันนี้ แม้ว่าจะเกิดเหตุการณ์ผันผวนทางการเมืองการปกครอง อย่างไรก็ตามแม้ว่าการบริหารทางสังคมเศรษฐกิจจะมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม โดยเฉพาะหากนับเริ่มจากสมัยการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 1 ปีพุทธศักราช 2504 ซึ่งรัฐบาลมุ่งสร้างปรับปรุงเศรษฐกิจของประเทศให้เป็นเป้าหมายสำคัญเป็นต้นมา การจัดการศึกษาที่เคยประสบผลสำเร็จในบริบทสังคมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็นับวันจะพอกพูนสะสมปัญหามากขึ้นทุกขณะการจัดการศึกษาหรือการบริหารการศึกษารวมศูนย์บริหารไว้ที่ส่วนกลาง จึงมีลักษณะอัยอายุไร้ประสิทธิภาพเปรียบประดุจเรือเอี่ยมจุ่นในแม่น้ำ (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2531) กระแสวิพากษ์วิจารณ์ระบบการจัดการศึกษาของไทยในรอบสามทศวรรษจากกลุ่มนักวิชาการนักการศึกษาและปัญญาชน ตลอดทั้งบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นไปอย่างสอดคล้องกันในทำนองที่ว่า ระบบการศึกษาของไทยซึ่งอยู่ภายใต้โครงสร้างการบริหารราชการดังที่เป็นอยู่นี้มีลักษณะการให้ความสำคัญกับส่วนกลาง โดยนักการศึกษาและนักวิชาการเป็นผู้วางแผนการจัดการศึกษาให้กับคนทั้งประเทศเรียน และแผนการศึกษาดังกล่าวว่าเป็นแผนการศึกษาที่เอาแบบอย่างจากต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นส่วนใหญ่ความรู้เนื้อหาสาระที่ให้กับผู้เรียน จึงมีลักษณะครอบงำผู้เรียนไม่สอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของผู้เรียนในแต่ละพื้นที่ เมื่อผู้เรียนมีโอกาสได้รับการศึกษาต่อในระดับสูงเท่าใดก็ยิ่งทำให้แบบแผนวิถีชีวิตของตนแปลกแยกจากชุมชนท้องถิ่นตนทุกขณะ การจัดการศึกษาจึงก่อให้เกิดการสูญเสียวัฒนธรรมท้องถิ่นมุ่งเข้าสู่วัฒนธรรมเมืองหลวงในที่สุด เมื่อพิจารณาตามนัยดังกล่าวการจัดการศึกษาก็มีส่วนร่วมในการดึงดูดคนจากชนบท โดยเฉพาะคนที่อยู่ในระดับมันสมองให้มาเป็นทรัพยากรบุคคลในภาคเมืองอีกส่วนหนึ่ง เพราะเหตุว่าสถานศึกษาระดับสูงและชั้นเลิศจะทำหน้าที่ค่อย ๆ เลือกรวบบุคคลเข้าเรียนทุกขณะในแต่ละขั้นตอน กอปรกับค่านิยมที่มีมาแต่เดิมซึ่งมุ่งหวังจะเรียนเพื่อเข้ารับราชการ จึงทำให้ผู้เรียนมุ่งแข่งขันสอบเข้าเรียนในสถานศึกษาชั้นสูงเป็นตามลำดับ เพื่อมุ่งหวังจะได้เปลี่ยนฐานะตน ซึ่งระบบการจัดการศึกษาไทยในลักษณะนี้

ปัญหาการบริหารการศึกษาที่หย่อนประสิทธิภาพและไม่เป็นเอกภาพรวมทั้งปัญหาการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นตอบสนองการพัฒนาในภาคเมืองมากกว่าภาคชนบท ส่งผลให้เกิดการครอบงำทางวัฒนธรรมจากส่วนกลาง ทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นได้รับการดูแลไม่ยอมรับ ค่านิยมของผู้เรียนถูกปลูกฝังทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการจัดการศึกษาให้เป็นเช่นเดียวกับคนในกรุงเทพฯ ปัญหาเหล่านี้รัฐก็ตระหนักเช่นกัน ภายหลังจากเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญและส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงกิจการด้านต่าง ๆ ด้วย หัวหน้ารัฐบาล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการในสมัยนั้น จึงแต่งตั้งคณะบุคคลขึ้นเพื่อให้ดำเนินการวางแผน การจัดการศึกษาใหม่ในปี พ.ศ. 2517 คณะบุคคลดังกล่าวเรียกว่า คณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา ซึ่งประกอบไปด้วยนักการศึกษาและนักวิชาการจำนวนหนึ่ง ซึ่งคณะกรรมการฯ ได้ดำเนินการปฏิรูปการศึกษาที่สำคัญ ๆ บางประการ ได้แก่ 1) การจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ ปีพุทธศักราช 2520 โดยมีสาระสำคัญ 2 ประการ คือ การเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาและการปรับปรุงระบบการบริหารการศึกษา 2) การเปลี่ยนแปลงพัฒนาหลักสูตรประถมศึกษา ปี พ.ศ. 2503 เป็นหลักสูตรประถมศึกษา ปี พ.ศ. 2521 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ปี พ.ศ. 2521 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ปี พ.ศ. 2524 ผลการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษานี้ภายหลังทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ส.ก.ศ.) ได้ดำเนินการติดตามประเมินผล ก็พบประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

1. การปรับปรุงระบบการศึกษาจากระบบเดิม 4: 3: 3: 2 (ประถมศึกษาตอนต้น 4 ปี: ประถมศึกษาตอนปลาย 3 ปี: มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี: มัธยมศึกษาตอนปลาย 2 ปี) มาเป็น 6: 3: 3 (ประถมศึกษา 6 ปี: มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี: มัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี) ทำให้ปริมาณการ “รู้หนังสือ” ของประชาชนเพิ่มมากขึ้น นักเรียนประถมศึกษาที่มีจำนวนมากขึ้น เพราะขยายการศึกษาภาคบังคับ 6 ปี

2. การเปลี่ยนแปลงด้านหลักสูตร เนื้อหาสาระ และกระบวนการเรียนการสอนพบว่าทั้งหลักสูตรประถมศึกษาและหลักสูตรมัธยมศึกษา ปีพุทธศักราช 2521 หลักสูตรทั้งสองมีเนื้อหาสาระมากเกินไป การจัดหลักสูตรท้องถิ่นหรือการปรับหลักสูตรไม่มีการดำเนินการแต่อย่างใดโรงเรียนดำเนินการเรียนการสอนเหมือน ๆ กันทุกพื้นที่ ครูก็ยังไม่เปลี่ยนพฤติกรรมการสอน

3. การบริหารการศึกษา การกระจายอำนาจการบริหาร แม้ว่าในแผนการศึกษาชาติจะเขียนไว้ แต่ก็เขียนไม่ชัดเจนคลุมเครือ ดังนั้น จึงปรากฏว่ายังไม่มีดำเนินการ

การจัดการศึกษาในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535

องค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการศึกษาแห่งชาติคือระบบการศึกษา ตามธรรมดาเมื่อเราต้องการจะทำความรู้จักกับกิจการงานด้านการศึกษาของประเทศใด ก็ตาม คำถามแรกที่ต้องการคำตอบคือ ระบบการศึกษาของเขามีลักษณะเป็นอย่างไร สิ่งที่ยอมรับคือจะต้องเรียนประถมศึกษาปีที่ 1 มัธยมศึกษาปีที่ 1 และมหาวิทยาลัยปีที่ 1 และการจัดการศึกษาของแต่ละระดับจัดอย่างไร

ระบบการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ ในลักษณะหนึ่งไม่แตกต่างจากระบบการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปี พ.ศ. 2520 กล่าวคือ ยังคงจัดการศึกษาเป็น 4 ระดับ ได้แก่ระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษา นอกจากนั้น ในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา ก็ยังคงจัดในลักษณะเดิมที่เรียกว่า ระบบ 6-3-3 หมายความว่าจัดประถมศึกษา 6 ปี (โดยไม่แบ่งเป็นระดับประถมตอนต้นและตอนปลาย เหมือนแผนการศึกษาแห่งชาติ ปี 2503) และจัดมัธยมศึกษาเป็น 2 ระดับ คือระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี และมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี จึงเรียกกย่อ ๆ ว่า 6-3-3 ส่วนการจัดแบบเดิมก่อนการเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นการจัดตามแผนการศึกษาแห่งชาติ 2503 ซึ่งจัดเป็นระบบ 4-3-3-2 คือ ประถมต้น 4 ปี ประถมปลาย 3 ปี มัธยมต้น 3 ปี และมัธยมปลาย 2 ปี ก่อนหน้านั้นเราจัดเป็นระบบ 4-6-2

ที่ต้องชี้ประเด็นของการแบ่งระดับในช่วงประถม-มัธยมศึกษา ก็อาจจะเป็นเพราะว่าความแตกต่างของระบบการศึกษาของประเทศต่าง ๆ มักจะอยู่ที่ประเด็นนี้ บางประเทศอาจจัดประถมศึกษาเพียง 4 ปี และจัดมัธยมศึกษา 8 ปี บางประเทศอาจจัดประถมศึกษาเพียง 5 ปี และมัธยมศึกษา 7 ปี บางประเทศอาจจัดประถมศึกษาเพียง 4 ปี และมัธยมศึกษา 6 ปี รวม 10 ปี แล้วเข้ามหาวิทยาลัยเลยก็มี

ฉะนั้น เมื่อเปรียบเทียบระบบการศึกษาประเด็นแรกที่จะต้องมองกันก็คือ ประเด็นของการแบ่งระดับภายในระบบโรงเรียนประถม-มัธยม และจำนวนปีที่ต้องเรียน ความแตกต่างระหว่างระบบที่ต้องเรียน 12 ปี ก่อนเข้ามหาวิทยาลัยกับระบบที่เรียนเพียง 10 ปี มีความแตกต่างกัน ทำให้เกิดปัญหาของการรับรองประกาศนียบัตรมัธยมศึกษา เพื่อจุดประสงค์ของการรับเข้าเรียนต่อระดับอุดมศึกษา ส่วนการจัดประถมศึกษาเพียง 4 ปี ซึ่งบางประเทศยังคงจัดอยู่นั้นเป็นเครื่องชี้ให้เห็น ถึงสภาพการจัดการศึกษาภาคบังคับที่ยัง

การพิจารณาระบบการศึกษา นอกจากจะพิจารณาประเด็นเรื่องระดับการศึกษา ดังกล่าวแล้วยังได้มองกว้างถึงกระบวนการศึกษาทั้งหมดที่เรียกว่าการศึกษาตลอดชีวิต

แนวคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตนี้ไม่ใช่เรื่องใหม่ นับตั้งแต่องค์การยูเนสโก จัดพิมพ์หนังสือ “Learning to Be” เมื่อทศวรรษที่ 1970 แนวคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิต ได้เริ่มมีความสำคัญขึ้น แต่การแปลแนวคิดที่มีลักษณะนามธรรมให้เป็นรูปธรรมเป็นสิ่งที่ทำได้ไม่ถนัดนัก อย่างไรก็ตาม ในระยะ 30 ปีที่แล้วนี้ ก็ได้มีความพยายามจะจัดประเภท การศึกษาเป็นระบบการศึกษาใน โรงเรียน (schooling system) และระบบการศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non – Formal system) และระบบการศึกษาตามอัธยาศัย (In-Formal system) ซึ่งทั้ง 3 ระบบรวมกันแล้วก็คือ กระบวนการศึกษาตลอดชีวิต

แนวการจัดการศึกษา

1. การจัดเครือข่ายการเรียนรู้และบริการการศึกษาเพื่อปวงชน

กล่าวถึงการขยายบริการการศึกษาตั้งแต่ปฐมวัย และการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อ ประชากร ทุกๆ กลุ่ม ทุกพื้นที่ ตลอดจนสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ โดยเน้นการส่งเสริมให้ เกิดแหล่งความรู้ต่าง ๆ ผ่านสื่อสารมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เอกสารสิ่งพิมพ์ และ ประสานองค์กรเอกชนที่มีส่วนจัดเสริมการศึกษา เพื่อให้ทุกชุมชนมีโอกาสได้รับการศึกษา

การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้นี้เป็นแนวทางหนึ่งของการจัดระบบการศึกษา ตลอดชีวิต ในการดำเนินงานหรือส่งเสริมให้เกิดการดำเนินงานเรื่องนี้นั้น จะต้องไม่ลืม หลักการสำคัญเกี่ยวกับอุปสงค์และอุปทาน (Demand and Supply) หากมีแต่ “Supply” คือการจัดสร้างห้องสมุดแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ แต่ขาดผู้ใช้-ผู้บริโภค ห้องสมุดก็ไร้ ประโยชน์ ฉะนั้นต้องมีทั้งผู้บริโภคและผู้จัดบริการ ปัญหาของสังคมไทยก็คือในการศึกษา ระดับอุดมศึกษามีผู้ต้องการมากแต่ในเรื่องการศึกษาของปวงชน และการศึกษาผู้ใหญ่ อาจจะขาดการเรียกร้องหรือขาดพลังผลักดัน แต่ความจริง ผู้ใหญ่ก็มีความจำเป็นจะต้อง เรียนรู้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนไปของชีวิต เช่น เมื่อจะเปลี่ยนฐานะไปเป็นสามี- ภรรยา บิดา-มารดาย่อมมีความจำเป็นต้องเรียนรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของสามี-ภรรยา บิดา-มารดา เป็นต้น และตลอดชีวิตของคนเราจะมีการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้หลายครั้ง หรือ เกิดสถานการณ์ใหม่ เกิดปัญหาทางด้านการทำมาหาเลี้ยงชีพในชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ ปัญหาจะปรับตัวอย่างไร อาจจำเป็นต้องเรียนรู้วิธีการทำมาหาเลี้ยงชีพแบบใหม่ เรื่องฝน แล้งเป็นตัวอย่างของสภาวะดินฟ้าอากาศในสังคมไทย ซึ่งอาจจะต่อเนื่องไปหลาย ๆ ปี แต่ ถ้าหากชาวนาไม่เปลี่ยนวิถีชีวิตจากการพึ่งพาเกษตรน้ำฝน ไปเป็นเกษตรรูปแบบอื่น หรือ เกิดอาชีพใหม่ ๆ ในชนบท สังคมคงเข้าขั้นวิกฤตความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ตลอดชีวิตจึง

2. เนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอน

มีมาตรการ 17 ข้อ ในเรื่องการปรับปรุงเนื้อหาสาระกระบวนการเรียนการสอน ตั้งแต่การจัดหลักสูตรที่เป็นพื้นฐานสำหรับทุกคน และที่เสริมสร้างศักยภาพตามความแตกต่างของบุคคล การผสมผสานความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นกับวิทยาการสมัยใหม่ การให้ความสำคัญแก่ภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ การเน้นการเรียนภาคปฏิบัติ โดยเฉพาะการฝึกวิชาชีพการส่งเสริมให้สถานศึกษามีอิสระคล่องตัวในการจัดเนื้อหาสาระกระบวนการเรียนการสอน ฯลฯ

หลักการเหล่านี้เป็นเรื่องดูน่าจะปรารถนา แต่ปัญหามีว่าในรูปธรรมจะจัดอย่างไร และในอดีต ปัจจุบัน เราสามารถบรรลุวัตถุประสงค์มากน้อยแค่ไหนและอุปสรรคอยู่ที่ตรงไหน การจัดระบบและกลยุทธ์ในการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุหลักการเหล่านี้จึงเป็นเรื่องที่ควรได้รับการเอาใจใส่มากยิ่งขึ้น เช่น ในเรื่องที่ทำให้สถานศึกษาจัดการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ และใช้ครูที่มีความสามารถในการฝึกทักษะทางภาษานั้นกระทำอย่างไร จะฝึกครูด้านภาษาต่างประเทศอย่างไร หากฝึกครูรุ่นใหม่จะหาอัตรามารับได้อย่างไร ในบางประเทศจัดโครงการที่ส่งครูฝึกหัดไปเรียนที่ประเทศอังกฤษ 1 ปี หรือ 2 ปี ก่อนจะจบหลักสูตรฝึกหัดครู ของเราจะจัดเช่นนั้นหรือไม่ และมีงบประมาณสนับสนุนหรือไม่ หรือในอีกประเด็นหนึ่ง เรื่องการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนเข้าใจและรู้จักคิดแบบวิทยาศาสตร์ และที่เอื้อให้ผู้เรียนใฝ่หาความรู้จักคิดริเริ่ม รวมทั้งมีความสามารถในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ การจัดได้เช่นนั้นจะต้องมีองค์ประกอบอะไรบ้าง เช่น ครูที่สอนได้เช่นนี้ ระบบการประเมินผลที่เน้นการทดลองและภาคปฏิบัติระบบการสอบเข้าเรียนต่อที่ส่งเสริมกิจกรรมเช่นนี้

การแปลงหลักการ หรือมาตรการต่าง ๆ ในหมวดเนื้อหาสาระให้เป็นภาคปฏิบัติหรือโครงการจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

3. ครูและบุคลากรทางการศึกษา

ในหมวดนี้มีแนวทาง 6 ประการ ตั้งแต่การพัฒนากระบวนการคัดเลือกผู้เข้าศึกษาวิชาชีพครู การพัฒนากระบวนการฝึกหัดครู โดยเน้นภาคปฏิบัติและการเรียนรู้ด้วยตนเอง ส่งเสริมให้ครูสามารถมีบทบาทเป็นผู้นำทางความคิดในชุมชน การพัฒนาระบบการบริหารงานบุคคลของครูให้เหมาะสม ตลอดจนการพัฒนาองค์กรวิชาชีพครูให้เข้มแข็ง ให้ครูมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู แนวทางเหล่านี้ก็ได้รับความเห็นชอบจากนักวิชาการและผู้บริหาร ประเด็นอยู่ที่จะดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายของแนวทางได้อย่างไร ในแต่ละแนวทางย่อมจำเป็นต้องมีกลวิธีในการดำเนินงาน เช่น การจะให้ครูมีใบอนุญาตประกอบ

4. การบริหารและการจัดการ

มีแนวทางหรือมาตรการ 6 ประการในเรื่องนี้ ตั้งแต่ข้อ 31 วรรค 2 ที่ให้มีการมอบอำนาจจากส่วนกลางไปยังจังหวัดและสถานศึกษาในเรื่องของการบริหาร การวางแผน และการจัดการศึกษาระดับจังหวัด ข้อ 32 ให้มีคณะกรรมการการศึกษาระดับจังหวัดเพื่อวางแผนและจัดการศึกษาของจังหวัด โดยคำนึงถึงเอกภาพด้านนโยบายและมาตรฐานการศึกษา รวมทั้งความต้องการของท้องถิ่น หรือข้อ 36 สนับสนุนให้สถานศึกษามีฐานะเป็นนิติบุคคล มีระบบและโครงสร้างการบริหารจัดการศึกษา การจัดหาหรือใช้ทรัพยากรเพื่อการศึกษาที่เป็นอิสระโดยอยู่ในกำกับของรัฐ รวมทั้งให้มีเสรีภาพทางวิชาการ หลักการเหล่านี้ในปัจจุบันได้รับความสนใจสูงมากจากผู้กำหนดนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ และได้มีข้อเสนอเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน แต่การปฏิรูประบบบริหาร กลับกลายเป็นเรื่องที่ยากยิ่ง เพราะระบบกระทบกระเทือนถึงสถานภาพของคนในปัจจุบัน ทำให้เกิดข้อโต้เถียงซึ่งอำพรางผลประโยชน์เฉพาะตน การแก้ไขปัญหาระบบนี้จึงต้องใช้ความสามารถของผู้บริหารอย่างมาก

5. ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา

มีข้อเสนอแนะ 6 ประการในหมวดนี้ เช่น ให้ภาคเอกชน และชุมชนเพิ่มบทบาทในการจัดการศึกษา ให้สถานศึกษาปรับค่าบำรุงและค่าธรรมเนียมการศึกษาให้สอดคล้องกับอัตราผลตอบแทนส่วนบุคคล สนับสนุนให้สถานประกอบการจัดการศึกษา โดยรัฐจะต้องมีมาตรการจูงใจ ตลอดจนส่งเสริมให้องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นมีรายได้เพื่อใช้ในการจัดการศึกษา แนวทางเหล่านี้ คงจะต้องมีรายละเอียดเพื่อเสนอแนะว่าจะดำเนินการอะไร ใครรับผิดชอบเรื่องไหน และเงื่อนไขของการดำเนินการให้เสร็จมีอะไรบ้าง ประเด็นเหล่านี้คงต้องพิจารณาต่อไป (วิชัย ตันศิริ, 2544, หน้า 19-46)

4.2 การจัดการศึกษาในการปฏิรูปการศึกษา

เนื่องจากรัฐบาลได้เล็งเห็นความจำเป็นที่จะต้องปรับตัวให้มีขีดความสามารถในการแข่งขันกับต่างประเทศได้ ต้องมีการพัฒนาคุณภาพของบุคลากรของประเทศอย่างขนานใหญ่ โดยระบุว่ารัฐบาลมีเจตนารมณ์ที่จะพัฒนาคน ในฐานะเป็นจุดศูนย์กลางของ

เหตุผลและความจำเป็นในการปฏิรูปการศึกษา

การปฏิรูปการศึกษาคั้งนี้ จำเป็นต้องเกิดขึ้นเนื่องจากปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลกระทบต่อ ทำให้จำเป็นต้องมีการปฏิรูปการศึกษานานใหญ่ ปัจจัยเหล่านี้แยกได้เป็นปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายใน

ปัจจัยภายนอก นั้น ได้แก่ กระแสโลกาภิวัตน์ ภาคธุรกิจอุตสาหกรรมของประเทศ ได้ก้าวไปสู่ระบบเทคโนโลยี มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มศักยภาพในการผลิตให้สามารถแข่งขันกับนานาชาติได้ ภาวะการแข่งขันอย่างรุนแรงของตลาดโลกในด้านคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ทำให้หลายประเทศหันมาสนใจการพัฒนาคุณภาพแรงงาน ภาคอุตสาหกรรมเช่นเดียวกับภาคธุรกิจอุตสาหกรรมของประเทศ ดังนั้น ความต้องการบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถและทักษะอย่างเพียงพอในการใช้และควบคุมเทคโนโลยีการผลิตได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ จึงมีอยู่ในระดับสูงมาก ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องมีการปฏิรูปการศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจ โดยมุ่งผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพเพื่อสนองความต้องการโดยรวมของประเทศ

กระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมโลกในยุคศหัสวรรษใหม่ ทำให้ต้องมีการ เร่งพัฒนาคนให้มีความสามารถสูง สามารถใช้ข้อมูลข่าวสารอย่างชาญฉลาด นำมาพัฒนาเป็นกระบวนการเรียนรู้ของตนเองได้ การศึกษาต้องเตรียมคนให้มีคุณสมบัติเหมาะสมกับเศรษฐกิจยุคโลกาภิวัตน์ โดยมีความสามารถควบคุมภาวะวิกฤตเศรษฐกิจได้ การศึกษาจะต้องบรรลุเป้าหมายในการสร้าง **บุคคลแห่งการเรียนรู้ องค์การแห่งการเรียนรู้ และสังคมแห่งการเรียนรู้** เพื่อเป็นองค์ประกอบสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนา และยกระดับการศึกษาของประเทศให้สามารถเข้าสู่การแข่งขันกับนานาชาติได้

ปัจจัยภายใน แยกเป็นสองส่วน **ส่วนแรก คือ** รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งได้มีการประกาศใช้เมื่อ 11 ตุลาคม 2540 มีบทบัญญัติเกี่ยวกับแนวทางในการจัดการศึกษาไว้หลายมาตรา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง **มาตรา 43** ได้ระบุว่า รัฐจะต้องจัดการศึกษาพื้นฐานอย่างน้อย 12 ปีอย่างทั่วถึง มีคุณภาพและไม่เก็บค่าใช้จ่าย และ **มาตรา 81** ระบุให้รัฐต้องจัด การศึกษา อบรมและสนับสนุนให้จัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่

ส่วนที่สอง คือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายหลักด้านการศึกษาระดับแรกของประเทศ ที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และให้ข้อมูลอย่างกว้างขวาง เพื่อกำหนดเนื้อหาสาระต่าง ๆ เกี่ยวกับการศึกษาของประเทศ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสำคัญในการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาของชาติอย่างมาก นับตั้งแต่กำหนดความมุ่งหมายของการศึกษา ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม (มาตรา 6) การจัดการศึกษาโดยยึดหลักการศึกษาลดชีวิต สำหรับประชาชนให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (มาตรา 8) การกำหนดสิทธิและหน้าที่ทางการศึกษาของบุคคล บิดามารดา ครอบครัว ชุมชน องค์กรรัฐ องค์กรเอกชน สถาบันต่างๆ ทางสังคม (มาตรา 10- มาตรา 14) การกำหนดระบบการศึกษา ซึ่งระบุไว้ว่ามี 3 รูปแบบคือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยให้มีการผสมผสานและการเทียบโอนผลการเรียนเรียนระหว่างรูปแบบเดียวกัน และต่างรูปแบบกัน (มาตรา 15) การกำหนดการบริหารและจัดการศึกษาของรัฐที่มุ่งเน้นความเป็นเอกภาพ ประสิทธิภาพ และการกระจายอำนาจ (มาตรา 30-มาตรา 40) การกำหนดสิทธิในการจัดการศึกษาขององค์กรท้องถิ่น (มาตรา 41) การบริหารและการจัดการศึกษาเอกชน ซึ่งมุ่งเน้นความเป็นอิสระ โดยมีการกำกับ ติดตาม ประเมินคุณภาพและมาตรฐานโดยรัฐ (มาตรา 43) การกำหนดมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง และชัดเจน (มาตรา 41-มาตรา 51) การพัฒนาครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพสูง และพัฒนาวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพที่มีมาตรฐานสูง (มาตรา 52-มาตรา 57) การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา (มาตรา 58-มาตรา 68) เหล่านี้เป็นต้น

สภาพการจัดการศึกษาในปัจจุบัน

แยกออกได้เป็น 4 ด้าน ได้แก่ ก) สภาพปัญหาด้านระบบบริหารและการจัดการ ข) สภาพปัญหาด้านคุณภาพของการจัดการศึกษา ค) สภาพปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตร สื่อ กระบวนการจัดการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผล ง) สภาพปัญหาเกี่ยวกับครู และบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้:-

ก) สภาพปัญหาด้านระบบบริหารและการจัดการ การจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ เน้นการรวมศูนย์อำนาจไว้ในส่วนกลาง เปิดโอกาสให้หน่วยปฏิบัติในระดับนั้นมีอำนาจในระดับท้องถิ่นมีอำนาจในการตัดสินใจค่อนข้างน้อยมาก แม้จะมีการมอบอำนาจบางเรื่องลงไป ก็เป็นเรื่องการปฏิบัติตามระเบียบและกฎเกณฑ์ที่กำหนดโดย

ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการบริหารและการจัดการ ก็คือ ความไม่ต่อเนื่องของนโยบายและแผนงานหลักของการจัดการศึกษา อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารระดับสูง และการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ทำให้เกิดความสูญเสียด้านทรัพยากร และก่อให้เกิดปัญหาต่อเนื่องหลายประการ การขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน ประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ไม่สามารถเข้ามามีบทบาทในการบริหารอย่างจริงจัง เนื่องจากขาดกลไกและวิธีการที่เหมาะสมที่จะทำให้ชุมชน ประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ไม่สามารถเข้ามามีบทบาทในการบริหารอย่างจริงจัง เนื่องจากขาดกลไกและวิธีการที่เหมาะสมที่จะทำให้ชุมชน ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ และร่วมติดตามประเมินผลในการจัดการศึกษาในท้องถิ่น

ข) สภาพปัญหาทางด้านคุณภาพของการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาในทุกๆระดับในปัจจุบัน ประสบปัญหาสำคัญในเรื่องผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนค่อนข้างต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ความสามารถในวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ จากการประเมินคุณภาพการศึกษาในปีการศึกษา 2540 พบว่า ผู้เรียนมีคะแนนเฉลี่ยในวิชาเหล่านี้ น้อยกว่าร้อยละ 50 ของคะแนนเต็มของแต่ละวิชา ทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ค) สภาพปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตร สื่อ กระบวนการจัดการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผล หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน เป็นหลักสูตรกลางที่ยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนที่หลากหลายได้ เนื้อหาสาระของหลักสูตรส่วนมาก เป็นเรื่องที่กำหนดโดยนักวิชาการ ไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความแตกต่างของท้องถิ่น การจัดการเรียนการสอนก็ยังมุ่งเน้นการสอนที่ครูเป็นศูนย์กลาง ยังไม่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองจากสภาพแวดล้อมในชุมชนและสังคม มิได้ใช้การเรียนรู้จากสภาพจริง หรือจากการปฏิบัติจริง ซึ่งส่งผลให้มีปัญหาในด้านการวัดผล ประเมินผล ที่เน้นการวัดความรู้ ความจำมากกว่าการวัดความรู้ความสามารถที่เกิดจากความเข้าใจและการปฏิบัติจริง

ง) สภาพปัญหาเกี่ยวกับครูและบุคลากรทางการศึกษา ครูบางส่วนยังขาดความรู้ ความสามารถ และทักษะในการจัดการเรียนการสอน การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ขาดความมีจิตสำนึกและจิตวิญญาณของความเป็นครู ยังไม่กระตือรือร้นใน

จากแรงผลักดันและสภาพปัญหาดังกล่าว จึงมีความจำเป็นต้องมีการปฏิรูปการศึกษา เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะคุณภาพของผู้เรียนที่ได้มาตรฐานสูงในระดับสากล เพื่อให้สามารถเผชิญปัญหาและการเปลี่ยนแปลง ดำรงตนในสังคมได้อย่างดีมีความสุข และร่วมรับผิดชอบพัฒนาชุมชน ประเทศชาติ และสังคมโลก

รัฐได้กำหนดเป้าหมายไว้ 14 ข้อ ที่มุ่งจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการศึกษาของไทย ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาของโลก ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2539): -

1. ขยายโอกาสทางการศึกษา ให้เด็กได้รับการพัฒนาความพร้อมในทุกด้าน ก่อนเข้าเรียนชั้นประถมศึกษา
2. ขยายการศึกษาภาคบังคับจาก 6 ปีเป็น 9 ปี ให้ทั่วถึงทั้งในและนอกโรงเรียน โดยมีเป้าหมายขยายการศึกษา และสวัสดิการภาคบังคับให้ถึง 12 ปีโดยเร็ว พร้อมทั้งจัดสวัสดิการอื่น ที่จำเป็นให้แก่นักเรียน
3. จัดหาทุนการศึกษาและจัดให้มีกองทุนสวัสดิการเงินกู้แก่นักเรียน นักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ให้มีโอกาสได้ศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น
4. เร่งรัดการผลิตบุคลากรในสาขาวิชาชีพที่ขาดแคลน ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต เช่น ด้านวิทยาศาสตร์ แพทย์ วิศวกรรม และคอมพิวเตอร์ ให้มีคุณภาพและปริมาณที่เพียงพอ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถแก่สถาบันอุดมศึกษาและสถาบันอาชีวศึกษาในการผลิตบุคลากรด้านผู้สอน พัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน รวมทั้งสนับสนุนให้มีการร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในต่างประเทศเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และถ่ายทอดวิทยาการ ต่าง ๆ
5. สนับสนุนให้สถาบันอุดมศึกษาทำการวิจัยและพัฒนาอย่างกว้างขวาง โดยเน้นการนำผลการวิจัยและพัฒนาถ่ายทอดและปรับใช้ในความเป็นจริง ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมให้มากยิ่งขึ้น
6. สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ โดยเน้นการพัฒนาทักษะการคิด วิเคราะห์ การเรียนรู้จากประสบการณ์และของจริง ควบคู่ไปกับการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรม

7. ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยใช้สื่อและเทคโนโลยี การสอนทางไกล ระบบอาจารย์สัญญาจร การสร้างพิพิธภัณฑ์สัตว์ การบูรณะพิพิธภัณฑ์สัตว์ การบูรณะพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ การสร้างอุทยานวิทยาศาสตร์ ฯลฯ

8. สนับสนุนการกระจายอำนาจทางการศึกษา โดยให้องค์กรปกครองท้องถิ่นมีบทบาทมากขึ้นในการบริหารและการจัดการศึกษา ในระดับและประเภทที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในท้องถิ่น

9. ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยองค์กรชุมชน สถานประกอบการเอกชน และองค์กรผู้ปกครอง

10. สนับสนุนผู้ด้อยโอกาสและผู้พิการให้มีโอกาสเข้าศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพให้มากยิ่งขึ้น เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้

11. ผ่อนคลายกฎ ระเบียบ และกำหนดมาตรการจูงใจที่เหมาะสม เพื่อให้เอกชนเข้ามามีบทบาทในการลงทุนและบริหารการศึกษา และการฝึกฝนอาชีพในทุกกระดับให้มากยิ่งขึ้น

12. เสริมสร้างสวัสดิการ ขวัญ กำลังใจ และสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ให้แก่ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาทุกระดับ เพื่อให้เกิดความมั่นคงและภาคภูมิใจในวิชาชีพ

13. ยกกระดับมาตรฐานวิชาชีพครู โดยจัดให้การกำกับดูแลและพัฒนาคุณภาพ มาตรฐานและการปฏิบัติวิชาชีพตามจรรยาบรรณครู รวมทั้งพัฒนาครูประจำการ บุคลากรทางการศึกษา และองค์กรวิชาชีพครู อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2539)

นโยบายการศึกษาทั้ง 14 ข้อนี้ มุ่งปรับปรุงในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้บุคลากรมีความรู้ความสามารถในทุก ๆ ด้าน เป็นการวางแผนกำลังคน หรือทรัพยากรมนุษย์ (Human resources) ให้ทันกับความต้องการของตลาดแรงงาน ให้สามารถแข่งขันกับประเทศอื่น ๆ ได้ ดังนั้น ต้องมีการกำหนดทิศทางการศึกษาให้แน่ชัด (วิชัย ตันศิริ, 2538, หน้า 359-360) ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือยกฐานะของคนในสังคม ลดช่องว่างระหว่างชนชั้น เป็นการเปลี่ยนโฉมหน้าประเทศไทยให้ทันสมัย ทันเหตุการณ์ ทันโลก และรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นไทยเอาไว้ได้ (ธนาคารกสิกรไทย, 2539)

การดำเนินการปฏิรูปการศึกษา

นายสุखวิช รังสิตพล รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการในรัฐบาลนายบรรหาร ศิลปอาชา ได้นำนโยบายของคณะรัฐมนตรี มากำหนดหลักการในการปฏิรูปการศึกษาโดยได้ตั้งบัญญัติ 10 ประการ ของโรงเรียนในอุดมคติ ไว้ดังต่อไปนี้

1. ผู้บริหารโรงเรียน ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการ มีจิตสำนึกในการที่จะพัฒนา ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และยกระดับมาตรฐานการศึกษาให้เป็นที่ยอมรับของสังคม ผู้บริหารควรมีเวลาอยู่ประจำสถานศึกษา เพื่อดูแลการปฏิบัติงานภายในให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

2. มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน หรือสถานศึกษาที่เอื้อต่อการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนอย่างมีความสุข มุ่งเน้นการเรียนการสอนตามธรรมชาติ โดยให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง และปลูกฝังเรื่องความสะอาด ความมีวินัย ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความรักสามัคคี รวมทั้งการจัดให้โรงเรียนมีความร่มรื่น มีต้นไม้ แหล่งน้ำ บ่อน้ำ ไร่นา ไร่สวน ไร่ผลไม้ต่าง ๆ

3. เป็นโรงเรียนที่มีความพร้อม มีแผนผังเต็มรูปแบบ มีห้องเรียน ห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องทดลอง ห้องปฏิบัติการ ตลอดจนมีสนามกีฬาครบครัน โดยให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

4. มีอุปกรณ์การเรียนการสอนครบครัน โดยจัดซื้อในราคาท้องตลาดที่เป็นธรรม ทั้งให้เหมาะสมกับการใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

5. มีบุคลากร ครูผู้สอนครบตามเกณฑ์ หากขาดแคลน ควรให้ครูเกษียณอายุ หรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิมาช่วยสอน และหรือให้มีระบบการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม

6. องค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นด้านวิชาการ หรือด้านบริหาร เช่น กำหนดหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ได้แก่ การสอนภาษาอังกฤษตั้งแต่ระดับประถมศึกษา การสอนวิชาชีพ การเกษตร การก่อสร้าง วิชาไฟฟ้า เป็นต้น

7. มีการเก็บค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมการศึกษา เพื่อพัฒนาสถานศึกษา และ จัดอุปกรณ์การเรียนให้ครบครัน ทั้งนี้ให้ยกเว้นค่าเล่าเรียนสำหรับเด็กยากจน และจ่ายค่าตอบแทนให้แก่นักเรียนในการพัฒนาหรือการฝึกภาคปฏิบัติ ฝึกอาชีพที่เกิดรายได้ และเป็นประโยชน์แก่ โรงเรียน เช่น เลี้ยงไก่ การปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงปลา เป็นต้น

8. มีการส่งเสริมให้กลุ่มบุคคลหรือชุมชนมีส่วนร่วมในการแสวงหาทรัพยากร เพื่อสนับสนุนการบริหาร การจัดการของสถานศึกษา การจัดสวัสดิการให้กับครู เช่น การจัด ที่พัก ค่าตอบแทนช่วงเวลา ค่าสอนพิเศษ ค่าฝึกอบรม ตลอดจนการแก้ไขปัญหาด้านหนี้สินของครู

9. มีการวัดและประเมินผลการศึกษา ที่มุ่งเน้นผลผลิต คือ คุณภาพของนักเรียนตามที่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตร

10. เป็นโรงเรียนที่ผู้นำท้องถิ่น และผู้ปกครองทุกระดับ ทุกประเภทยอมรับว่าเป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพมาตรฐาน

เป้าหมายสูงสุดของการปฏิรูปการศึกษา ก็คือ การยกระดับมาตรฐานคุณภาพของสถานศึกษาให้เป็นไปตามบัญญัติ 10 ประการ เพื่อสร้างผลผลิต คือ นักเรียน ให้ได้มาตรฐานใน ทุกระดับการศึกษา เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ นโยบายการปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษานี้ จึงมุ่งเน้นที่จะพัฒนาและยกระดับมาตรฐานการศึกษาทุกระดับในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีอยู่จำนวน 40,576 โรงเรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2539)

ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษา แยกได้เป็น 5 หัวข้อ ดังต่อไปนี้

1. ให้กระจายอำนาจ ให้สถานศึกษามีอิสระ และมีความคล่องตัวในการบริหาร และ ตัดสินใจในกิจการของสถานศึกษา รับผิดชอบในการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียน และ สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ ให้ลดบทบาทหน่วยงานส่วนกลางลง โดยให้เป็นหน่วยงานในกำกับ ประสานและ ส่งเสริมนโยบายด้านแผน มาตรฐานการศึกษา ทรพยากรการศึกษา การติดตามประเมินผลและสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยปฏิบัติการ

2. ใช้แผนยุทธศาสตร์ จัดทำแผนยุทธศาสตร์ หรือแผนปรับปรุงตั้งแต่ระดับ กระทรวง กรม จังหวัด/เขตพื้นที่การศึกษา จนถึงสถานศึกษา ให้เป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิรูปการศึกษา

3. เปิดโอกาสการมีส่วนร่วม ให้หน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กร ท้องถิ่นและผู้ประกอบการเข้ามีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการหรือคณะทำงาน ในทุกระดับ สร้างแนวร่วมในการปฏิรูปการศึกษาให้เกิดขึ้นในสังคมและชุมชน

4. ประกันคุณภาพ ให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา มีการควบคุม ตรวจสอบ แทรกแซงและประเมินคุณภาพ และให้มีการรายงานผลต่อสาธารณชน

5. เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ยึดถือหลักการสำคัญที่ว่า “ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้” จัดรูปแบบและกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียนปรับบทบาทของครู เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้อย่างสมบูรณ์และกว้างขวาง

ปัญหาที่ปรากฏในการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายหรือเทียบเท่า ก็คือ กระทรวงศึกษาธิการมิได้มุ่งเน้นให้มีการฝึกอาชีพที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตประจำวันให้แก่ผู้เรียน อาทิ วิชาช่างยนต์ ช่างไฟฟ้า ช่างปูน ช่างไม้ ช่างสี วิชา คอมพิวเตอร์ บัญชี เป็นต้น ผลที่เกิดขึ้นก็คือ จากการที่ได้สำรวจแล้ว พบว่านักเรียนในกลุ่มนี้ ประมาณ 3.5 ล้านคน ขาดทักษะพื้นฐานด้านวิชาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของชาติ ไม่สามารถซ่อมแก้อุปกรณ์ต่าง ๆ ในกรณีฉุกเฉินด้วยตนเองได้ เพราะไม่เคย

กรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษา

วิสัยทัศน์ ในปี 2550 คนไทยทุกคนมีโอกาส มีความเสมอภาคในการได้รับบริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึง โดยทุกคน ทุกส่วน ในสังคมมีส่วนร่วมรับผิดชอบจัดการศึกษา กระบวนการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและเรียนรู้อย่างมีความสุข มีคุณภาพมาตรฐานสูง เป็นที่พึงพอใจของสังคม โดยมีครูเก่ง ครูดี มีคุณภาพมาตรฐานวิชาชีพครู มีกระบวนการบริหารจัดการศึกษาที่กระจายอำนาจ ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม โปร่งใส และตรวจสอบได้

วัตถุประสงค์ เพื่อให้คนไทยทุกคน มีโอกาสได้รับการบริการการศึกษาอย่างทั่วถึง และมีคุณภาพ เพื่อให้มีการระดมสรรพกำลังจากทุกส่วนมาร่วมจัดการศึกษา (ม. 28) เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองตามศักยภาพ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้บนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทย และสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมโลกอย่างเป็นสุข เพื่อผลิตและพัฒนาครู คุณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ให้มีความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะที่ได้คุณภาพและมาตรฐานวิชาชีพ เพื่อส่งเสริมให้เกิดระบบการบริหารจัดการศึกษาที่กระจายอำนาจ ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม มีความโปร่งใส ชัดเจน และตรวจสอบได้

เป้าหมาย “ให้จัดการศึกษาที่เป็นเลิศ โดยโรงเรียนมีคุณภาพ การเรียนมีคุณภาพ ห้องเรียนมีคุณภาพและผู้เรียนมีคุณภาพได้มาตรฐานสูงในระดับสากล ภายในปี 2550”

การปฏิรูปการศึกษา มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน จะเกิดขึ้นได้นั้น จะต้องจัดทำกรปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอน การปฏิรูปหลักสูตร การปฏิรูปวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา และปฏิรูประบบการบริหารและการจัดการ

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาปฏิรูป

- มีความคิดริเริ่ม
- มีความคิดสร้างสรรค์
- มีคุณธรรม จริยธรรม
- มีความสมดุลทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย สติปัญญา และสังคม
- สามารถพึ่งพาตนเอง และร่วมมือกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสถานศึกษาปฏิรูป

ด้านปัจจัย

- มีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์
- มีคณะกรรมการสถานศึกษาที่เข้มแข็ง

- มีครูที่มีคุณภาพในการจัดการเรียนการสอน
- มีสื่อและวัสดุอุปกรณ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้
- มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่นมี

หลักสูตรการเรียนการสอนที่หลากหลายและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชน

ด้านกระบวนการ

- มีแผนพัฒนาสถานศึกษา (School Improvement Plan: SIP)
- มีการจัดการเรียนการสอนที่สนองความต้องการของผู้เรียน และชุมชน
- มีภาวะผู้นำทางการสอนที่เข้มแข็ง เข้าใจกระบวนการเรียนรู้
- มีบรรยากาศที่ปลอดภัยและเอื้อต่อการเรียนรู้
- มีการประกันคุณภาพการศึกษา
- มีระบบการพัฒนาบุคลากรทั้งผู้บริหารและครูอย่างต่อเนื่องและเป็น

ระบบ

- มีการเทียบโอนผลการเรียนและประสบการณ์การเรียนรู้
- มีระบบการติดตามประเมินผลติดตามความก้าวหน้าของงานที่ปฏิบัติ

โดยมีการจัดทำ School Review และ School Report ที่สามารถนำเสนอต่อสาธารณชนได้

- การมีส่วนร่วม ผู้เรียน ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และชุมชนต้อง มีส่วนร่วมอย่างจริงจังตั้งแต่การวางแผน พัฒนาสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอน การพัฒนาปรับปรุงสถานศึกษา และการติดตามประเมินผล

ด้านการผลิต

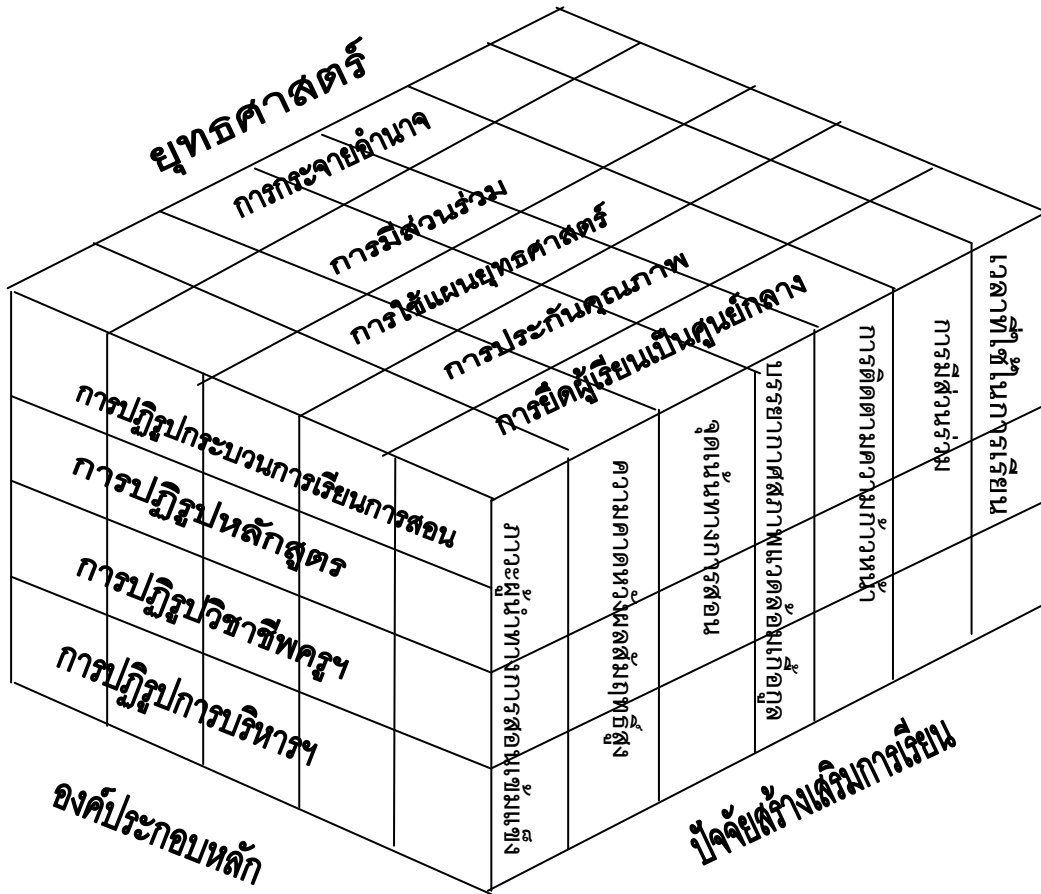
- ผู้เรียนมีคุณภาพ ได้มาตรฐานสูงในระดับสากล
- ห้องเรียนมีคุณภาพได้มาตรฐาน

กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งรับผิดชอบการจัดการศึกษาส่วนใหญ่ของประเทศเริ่มปฏิรูปการศึกษา ตามมติคณะรัฐมนตรี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 โดยได้กำหนดขอบข่ายของการปฏิรูปการศึกษาว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ทางการศึกษา เพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่มีอยู่แต่เดิมให้เบาบางลงหรือหมดไป และเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาสู่อันดับคุณภาพมาตรฐานการศึกษาให้เข้าสู่ระดับสากล โดยดำเนินการปฏิรูปการศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของบริบทของสังคมไทย โดยเน้นการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอน การปฏิรูปหลักสูตร การปฏิรูปวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา และการปฏิรูประบบการบริหารและการจัดการ ซึ่งในแต่ละด้านมีแนวทางในการดำเนินการดังต่อไปนี้

1. การปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา

เร่งรัดให้โรงเรียนและสถานศึกษาทุกระดับ จัดให้มีมาตรฐาน คุณภาพ ทัดเทียมกัน และให้กระจายการบริการให้ครอบคลุมพื้นที่ ดังต่อไปนี้

3 มิติของการปฏิรูปการศึกษา

องค์ประกอบหลักของการปฏิรูปการศึกษา

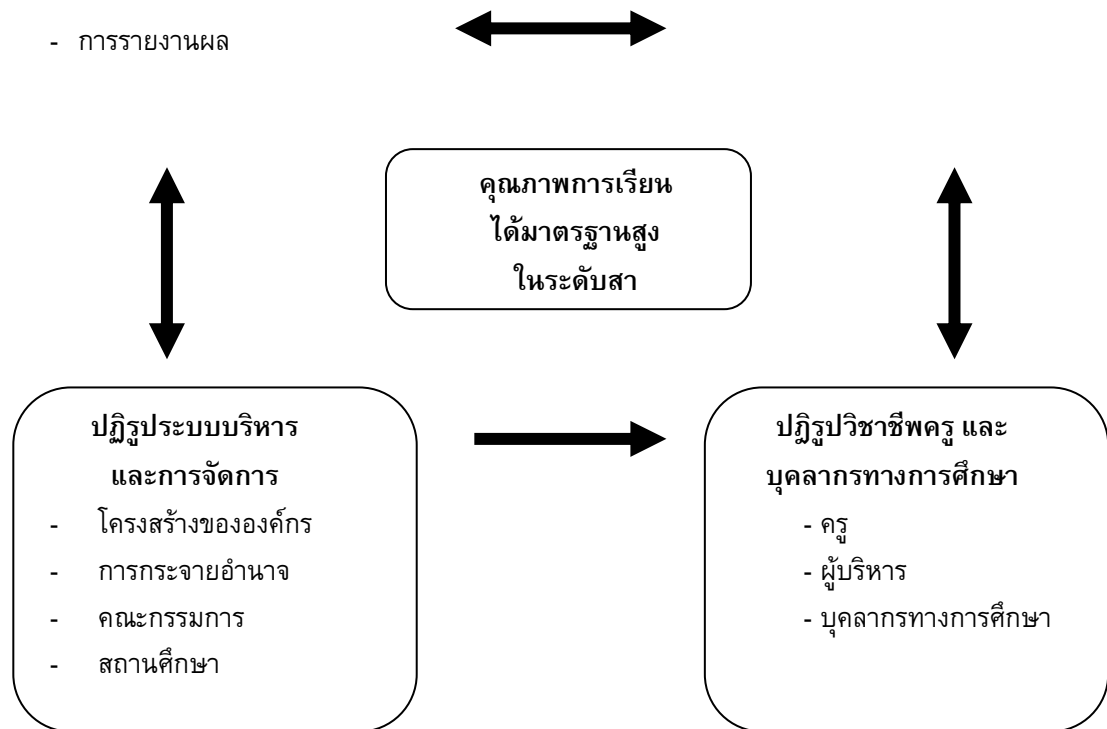
ปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอน

- แผนยุทธศาสตร์การเรียนการสอน
 - การวัดผลประเมินผล
 - ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
 - การติดตามผล

←
การมีส่วนร่วม
ของผู้ปกครอง
เอกชน และ
สาธารณชน

ปฏิรูปหลักสูตร

- มาตรฐานการศึกษา
- หลักสูตรแกนกลาง
 - หลักสูตรท้องถิ่น
 - การประกันคุณภาพ
 - ฯลฯ

1.1 จัดทำแผนที่ตั้งสถานศึกษา (School mapping) ของโรงเรียนและสถานศึกษาทุกระดับ ทุกประเภท ทั้งในและนอกสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และนำแผนที่ตั้งไปปฏิบัติอย่างจริงจัง ดำเนินการวางแผนภาพรวมเป็นรายจังหวัด รวมทั้งการเชื่อมต่อระหว่างจังหวัด เพื่อมุ่งกระจายการจัดบริการให้ครอบคลุมในทุกพื้นที่ ทั้งนี้ โดยให้สอดคล้องกับสภาพทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นด้วย

1.2 กำหนดขนาดโรงเรียนและสถานศึกษาระดับต่าง ๆ (School sizing) ในแต่ละภูมิภาคเพื่อให้ขนาดโรงเรียนที่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพประสิทธิภาพ และเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ทั้งนี้ ให้มีการรวมโรงเรียนขนาดเล็กตามควรแก่กรณี โดยให้อยู่ในดุลยพินิจของจังหวัด และให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมให้ข้อคิดเห็น อีกทั้งให้คำนึงถึงการจูงใจให้ผู้ปกครองเห็นผลประโยชน์ของการส่งบุตรหลานไปเรียนในโรงเรียนขนาดใหญ่ที่มีความพร้อมในการให้บริการทางการศึกษามากกว่า และอาจให้ใช้อาคารสถานที่ของโรงเรียนเดิมเป็นศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน ศูนย์บริการทางการศึกษานอกโรงเรียน สถานที่จัดกิจกรรมพัฒนาฝีมือแรงงานในพื้นที่ รวมทั้งใช้จัดกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยให้ท้องถิ่นร่วมดำเนินการ

1.3 กำหนดเกณฑ์มาตรฐานขั้นพื้นฐาน (Fundamental standard criteria) ในด้านบรรยากาศของการจัดการศึกษาด้านการเรียนการสอน ด้านอาคารสถานที่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านอุปกรณ์การเรียนการสอน และด้านบุคลากร ที่สอดคล้องกับแนวโน้มการพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจสำหรับใช้ในการจัดการศึกษาของ

1.4 ให้โรงเรียนแต่ละโรงทั้งที่มีอยู่เดิม และที่จะสร้างขึ้นใหม่ มีผังแม่บทอย่างเต็ม รูปแบบ อีกทั้งการออกแบบ และการจัดสร้างอาคารเรียน รวมทั้งบรรยากาศในการจัดการเรียนการสอน และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ต้องให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ และมุ่งรักษาศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น

1.5 กระจายอำนาจการกำหนดนโยบายและการบริหารโรงเรียน สถานศึกษาทุกระดับ ทุกประเภท ให้กับผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้ได้มีส่วนรับผิดชอบ ในรูปคณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อให้มีการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว เหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

1.6 ให้มีองค์กรติดตามและประเมินผล ทำหน้าที่กำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงาน ตลอดจนประเมินมาตรฐานโรงเรียนและสถานศึกษา ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เพื่อนำไปสู่การพัฒนาโรงเรียนและสถานศึกษานั้น ๆ อยู่เสมอ ทั้งนี้ การรายงานผลต้องนำเสนอผลงาน คุณภาพของผลผลิต ความคุ้มค่า และแนวทางการพัฒนาในอนาคต

เพื่อที่จะให้โรงเรียนได้ดำเนินการตามแนวทางปฏิรูปได้อย่างมีผลดี ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และนักวิชาการศึกษา จำต้องมีแนวความคิดพื้นฐานสำคัญ ๆ และวิธีการพัฒนาโรงเรียน เพื่อให้สอดคล้องกับแนวความคิดที่ว่า การศึกษาเป็นเรื่องของทุก ๆ คนในสังคม โรงเรียนจึงต้องเป็นชุมชนอย่างแท้จริง นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนต้องมีคุณภาพสูงตามศักยภาพของทุกคน สามารถร่วมพัฒนาสังคมอย่างสร้างสรรค์ ทั้งในระดับประเทศและระดับโลก สามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง มีเหตุผล เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ปรับตัวทันต่อความก้าวหน้าของเทคโนโลยี

โรงเรียนเป็นผู้กำหนดแนวทางและระดับการพัฒนาและเลือกแนวทางในการพัฒนาเอง ค่อย ๆ พัฒนาไปตามกำลัง ด้วยความรู้สึก ประสบผลสำเร็จ เป็นระยะ ๆ ดังนั้น การปฏิรูปโรงเรียนนั้นก็คือ ทำให้โรงเรียนมีคุณภาพ เป็นที่ยอมรับของนักเรียนและผู้ปกครอง ทำให้โรงเรียนมีสภาพเหมือนบ้านที่สอง เมื่อนักเรียนเข้ามาแล้วเกิดความรู้สึกว่าอยู่ในบ้านของตนเอง มีความรักโรงเรียน สามารถเสียสละสิ่งต่าง ๆ ให้แก่โรงเรียน พยายามสร้างชื่อเสียงให้แก่โรงเรียน เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วก็ยังมีความผูกพันกับโรงเรียน กลับมาช่วยเหลือโรงเรียน ช่วยระงับภัยแก่นักเรียนรุ่นน้อง ช่วยกันปกป้องชื่อเสียงของโรงเรียน โรงเรียนก็สามารถพัฒนาต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง สร้างนักเรียนที่มี

2 การปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา

เร่งปฏิรูปการผลิตครู การสรรหาครู และการพัฒนาครู ทั้งที่ทำการสอนในสถานศึกษาของรัฐและเอกชน อย่างครบวงจร รวมทั้งพัฒนาผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดย

2.1 สร้างจิตสำนึกในความรับผิดชอบของครู ผู้บริหารโรงเรียนและบุคลากรทางการศึกษา ให้มุ่งมั่นต่อการปฏิบัติหน้าที่อย่างจริงจัง

2.2 ประเมินความก้าวหน้าของครู ให้มุ่งเน้นในการวัดประสิทธิภาพของผลการปฏิบัติงานเป็นสำคัญ โดยเฉพาะคุณภาพด้านการเรียนของผู้เรียน และสนับสนุนให้ครูทำการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน

2.3 ให้ครูทุกคนได้เพิ่มพูนความรู้และพัฒนาทักษะในรูปแบบต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ทัวถึง และทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยี โดยในทุก ๆ 2 ปีต้องผ่านการอบรมอย่างน้อย 1 ครั้ง ทั้งการอบรมของกระทรวงศึกษาธิการและกรมต้นสังกัด และการอบรมของสถาบันอื่น ทั้งภาครัฐและเอกชน ให้มีวุฒิบัตรรับรองตลอดจนอบรมทางไกลและการเข้าประชุม สัมมนา และการพัฒนาตนเองในรูปแบบต่าง ๆ ให้ถือเป็นการปฏิบัติหน้าที่และให้ผู้บังคับบัญชาพิจารณาเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงานของครู

2.4 ให้ครูเลือกแผนการสอน หรือพัฒนาให้เหมาะสมกับผู้เรียน เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนสามารถและพัฒนาความสามารถ และพัฒนาความรู้ตลอดชีวิตได้อย่างแท้จริง

2.5 ให้ครูที่สังกัดส่วนราชการต่าง ๆ ในกระทรวงศึกษาธิการสามารถทำงานในสถานศึกษา ทั้งในและนอกสังกัดได้มากกว่าหนึ่งแห่ง ทั้งนี้โดยได้รับความเห็นชอบจากผู้บังคับบัญชา และให้ได้รับค่าตอบแทนพิเศษ และให้นำรวมเป็นส่วนหนึ่งของผลงานของครูในการบรรจุครูใหม่ให้นำประสบการณ์ของครูมาพิจารณาประกอบการกำหนดเงินเดือนด้วย

2.6 กำหนดคุณสมบัติและเปิดโอกาสให้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ครู ชาวบ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคเอกชนและส่วนราชการต่าง ๆ รวมทั้งผู้เกษียณอายุราชการมาสอนในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีค่าตอบแทนให้ตามความเหมาะสม

2.7 แก้ไขปัญหาการขาดแคลนครู โดยการบรรจุแต่งตั้งครูให้ครบทุกตำแหน่ง ตามแผนอัตรากำลังของแต่ละสถานศึกษา การเกลี้ยอัตรากำลังครูและการลดจำนวนครูช่วยราชการให้คงเหลือน้อยที่สุด สำหรับครูผู้สอนวิชาขาดแคลน ให้ได้รับ

2.8 รื้อปรับระบบการกำหนดตำแหน่งครูในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อจำแนกความก้าวหน้าในสายงาน (Career Ladder) ระหว่างครูกับผู้บริหารสถานศึกษา ให้มีสายวิชาชีพ (Career pattern) ที่ชัดเจนแต่มีความยืดหยุ่น และสามารถสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันได้ โดยเฉพาะครูสามารถก้าวหน้าตามสายการสอน ในระดับตำแหน่งที่สูงขึ้นได้ด้วยผลงานของตนเอง ทั้งนี้กำหนดให้มีคู่มือปฏิบัติงานของครู และคู่มือปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา

2.9 กำหนดมาตรฐานวิชาชีพครู โดยให้คุรุสภา คณะกรรมการข้าราชการครูและสถาบันผลิตครูดำเนินการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และมีมาตรการพัฒนาวิชาชีพ โดยการกำหนดให้มีใบประกอบวิชาชีพ

2.10 ปฏิรูประบบสวัสดิการ และประโยชน์เกื้อกูลของครู ทุกประเภท ทุกสังกัด เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของครู ส่งเสริมขวัญกำลังใจ และความมั่นคงในอาชีพให้กับครู รวมทั้งปรับปรุงโครงสร้างเงินเดือนและสวัสดิการอื่น ๆ ของครู โดยมุ่งส่งเสริมสนับสนุนแก่ครูที่สอนในถิ่นทุรกันดาร ครูที่สอนหลายชั้น เป็นพิเศษ

2.11 พัฒนาระบบและกลไกในการเลือกสรรบุคคลเข้าเรียนในสถาบันผลิตครู พร้อมทั้งพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน ในการผลิตครูทั้งครูที่สอนหลายวิชาและครูเฉพาะวิชาที่เน้นปฏิบัติ เพื่อให้ได้ครูที่มีความรู้ ความสามารถในเชิงวิเคราะห์ สังเคราะห์ และมีคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งให้มีการปรับปรุงวิธีการสอบคัดเลือก และการบรรจุครูประจำการ โดยให้สถานศึกษาเป็นผู้ดำเนินการตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ทั้งนี้ไม่ควรบรรจุครูที่มาจากสถานศึกษาเอกชนระหว่างปีการศึกษา

2.12 เร่งรัดการพัฒนาผู้บริหารการศึกษา โดยการเพิ่มพูนความรู้ ความรู้ ตลอดจนทักษะในการบริหารและการจัดการ เพื่อให้สามารถพัฒนาโรงเรียนและสถานศึกษาให้มีคุณภาพ ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

2.13 ให้ศึกษานิเทศก์ทุกสังกัดหมึกร่วมกัน ทำงานร่วมกัน โดยการติดตามงานวิชาการในสถานศึกษาทุกสังกัด

การปฏิรูปการศึกษาให้ได้ผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายนั้น ครูก็นับว่าเป็นส่วนหนึ่งที่จะ ทำให้การปฏิรูปนั้นบรรลุจุดมุ่งหมายหรือไม่ ด้วยเหตุนี้ การเลือกคนที่จะมาเป็นครูหรือบุคลากรทางการศึกษา จึงจำเป็นที่ควรจะได้จากผู้ที่มีสติปัญญาดีหรือดีเลิศ และต้องมีใจรักในอาชีพนี้ด้วย ก็จะเป็นแรงเสริม ทำให้ได้ผู้ที่ต้องการเป็นครูอย่างแท้จริง จะทำให้เขาผู้นั้นมีความรับผิดชอบสูง ทุ่มเทและเสียสละให้แก่นักเรียน รักที่จะนำวิธีการสอนใหม่ๆ นำ

3 การปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน

เร่งปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน เพื่อยกระดับคุณภาพ การศึกษาทุกระดับ ทุกประเภท โดย

3.1 จัดกระบวนการเรียนการสอน เพื่อปลูกฝังในเยาวชน มีลักษณะที่พึง ประสงค์ตามจุดมุ่งหมายของการปฏิรูปการศึกษา

3.2 จัดประสบการณ์การเตรียมความพร้อม จัดทำหลักสูตรทุกระดับ ทุก ประเภท ภายใต้หลักการสำคัญดังนี้

3.2.1 สร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนทุกระดับชั้น ได้เรียนรู้อย่างมีความสุข

3.2.2 จัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ฝึกการคิดอย่างเป็นระบบ และ เน้นการปฏิบัติมากกว่าการท่องจำ เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ และการสร้างความรู้ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานการเรียนรู้ในโลกแห่งอนาคต

3.2.3 ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น

3.2.4 ให้ผู้เรียนได้นำความรู้ และประสบการณ์ที่ได้รับจากครอบครัว ชุมชน มาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนตามหลักสูตร

3.2.5 กำหนดมาตรฐานขั้นพื้นฐานในการเรียนรู้ของผู้เรียน และสนับสนุน ให้โรงเรียนและสถานศึกษาแต่ละแห่งสามารถพัฒนาและเพิ่มเติมมาตรฐานขั้นพื้นฐาน ดังกล่าว ตามความต้องการและความเหมาะสม และให้องค์กรวิชาชีพมีส่วนร่วมในการ กำหนดมาตรฐานขั้นพื้นฐานของการจัดการศึกษาวิชาชีพ

3.2.6 ให้ประชาชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร และ กำหนดแบบเรียนให้เหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพความต้องการของแต่ละท้องถิ่น

3.3 เร่งปรับปรุงหลักสูตรวิชาชีพครูในสถาบันการผลิตครู มีเนื้อหา วิชาชีพครูมากขึ้น เพื่อมุ่งเน้นคุณภาพของผู้ที่จะออกไปประกอบอาชีพครู

3.4 จัดการเรียนการสอนระดับประถมศึกษา โดยเน้นเป็นพิเศษในด้าน พื้นฐานทางภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เพื่อรองรับการพัฒนาความรู้และทักษะ ในระดับที่สูงขึ้น

3.5 ปฏิรูปการเรียนรู้อาษาต่างประเทศ ให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติอย่างมี คุณภาพ โดยการพัฒนารูปแบบ เทคโนโลยี นวัตกรรมการสอน และพัฒนาห้องสมุดใน สถานศึกษาให้มีคุณภาพ รวมทั้งสร้างเครือข่ายการเรียนรู้อะหว่างการศึกษาในระบบและ นอกกระบบโรงเรียนให้สามารถให้บริการที่สนองความต้องการของผู้เรียนได้อย่าง กว้างขวาง

3.6 ปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน ให้มีความหลากหลายทั้งรูปแบบ และเนื้อหาตลอดจนให้มีความยืดหยุ่นในเรื่องเวลาเรียน และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถ หารายได้ระหว่างเรียน

3.7 เร่งรัดการจัดการเรียนการสอนเรื่องประชาธิปไตย ให้บังเกิดผล โดย พัฒนาหลักสูตร ประชาธิปไตยแบบยั่งยืน (Sustainable democracy) และส่งเสริมให้ผู้ ที่อยู่ในอาชีพครูปฏิบัติตนอยู่ในวิถีทางประชาธิปไตยเพื่อเป็นแบบอย่าง และเสริมการ เรียนรู้ของผู้เรียน

3.8 ปฏิรูประบบการวัดผลให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด เน้น พฤติกรรมการแสดงออกจริงของผู้เรียน และใช้ผลการประเมินในการพัฒนาผู้เรียนและ กระบวนการเรียนการสอน สำหรับคัดเลือกผู้เรียนทุกระดับ ทุกประเภท ให้ใช้ผลการเรียน สะสม ลดความสำคัญของการสอบ และเพิ่มโควตาการคัดเลือกเข้าเรียนต่อ

3.9 พัฒนาและสนับสนุนสถานศึกษา และหน่วยงานทางการศึกษา ทั้ง ในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคให้เป็นเครือข่ายรองรับการกระจายอำนาจ ทางวิชาการ ในการปรับปรุงหลักสูตร ควรให้เป็นสังคมของการเรียนรู้ ต้องอาศัยผู้เรียนและความ ต้องการของท้องถิ่น คุณภาพของการศึกษาควรจะขึ้นอยู่กับความเข้าใจของการเรียนรู้ของ ผู้เรียนและผู้สอน ครูและนักเรียนร่วมกันเป็นเจ้าของการเรียนรู้ การเรียนรู้ที่แท้จริง ผู้เรียน ควรเป็นผู้สร้างความรู้การเรียนรู้ต้องสัมพันธ์กับชีวิตจริง ให้ผู้เรียนขยายความรู้สู่สภาพ ชีวิตจริง หลักสูตรของแต่ละท้องถิ่นควรจะทำให้สนองความต้องการของท้องถิ่นนั้น และ ตรงกับความเป็นจริงในกระบวนการเรียนการสอนควรที่จะนำธรรมชาติเข้ามามีส่วนร่วม แหล่งความรู้ควรที่จะเปิดกว้างนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วย เช่น คอมพิวเตอร์ การสอน ทางไกลโดยใช้ดาวเทียม นำภาษา ต่างประเทศมาใช้สอนนักเรียนตั้งแต่ระดับประถม เพื่อให้เป็นพื้นฐานของการเรียนในอนาคตการเรียนนักเรียนควรปฏิบัติได้จริง เช่น ได้ทำ การทดลองในห้องทดลอง มีห้องเรียนภาษาโดยตรง นำเอาหลักการกระจายอำนาจทาง วิชาการมาใช้ให้เหมาะสม

4 การปฏิรูประบบการบริหารการศึกษา

มุ่งกระจายอำนาจ เพื่อเอื้อให้สถานศึกษามีอำนาจตัดสินใจในด้านที่เกี่ยวกับการบริหารและการจัดบริการทางการศึกษาที่เหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในท้องถิ่นมากที่สุด พัฒนาการรองรับการกระจายอำนาจในระดับจังหวัดให้เข้มแข็ง พร้อมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน และเอกชน โดย

4.1 กำหนดหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบการจัดบริการทางการศึกษาและองค์กร

ประสานงานในระดับจังหวัด สำหรับบริหารการศึกษาในท้องถิ่น และในการจัดการบริการทางการศึกษาทุกระดับ ทุกประเภท เพื่อให้เกิดความชัดเจนในด้านการกิจ พื้นที่บริการ งบประมาณ และบุคลากร ตลอดจนจัดแบ่งสัดส่วนความรับผิดชอบในการจัดบริการ ทั้งสถานศึกษาของรัฐบาลและเอกชนในทุกจังหวัด รวมทั้งวางระบบเครือข่ายการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้อยู่ภายใต้นโยบายการบริหารมาตรฐาน และการประเมินผลที่เป็นเอกภาพในแต่ละระดับ แต่ละประเภท โดยกำหนดหน่วยงานรับผิดชอบหลักคือ กระทรวงศึกษาธิการ

4.2 มุ่งพัฒนาองค์กรทุกระดับ ด้วยการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหาร การปรับหรือโครงสร้างระบบบริหารเพื่อรองรับการกระจายอำนาจ เพื่อให้หน่วยงานทางการศึกษาสามารถบริหารงานได้อย่างคล่องตัว และมีประสิทธิภาพสูงสุด

4.3 มุ่งส่งเสริมบทบาทของครอบครัว ชุมชน และเอกชนให้มีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษา โดยพัฒนาศักยภาพของครอบครัวให้เข้มแข็งด้วยวิถีทางวัฒนธรรม ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายด้านการศึกษาในแต่ละระดับ สนับสนุนเอกชนที่ลงทุนด้านการศึกษาให้กู้เงินทุนหมุนเวียนดอกเบี้ยต่ำ เร่งรัดจัดตั้งสถานศึกษา สถาบันฝึกอบรมวิชาชีพในสาขาที่ขาดแคลน ในเขตพัฒนาอุตสาหกรรม นอกกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล ตามมาตรการสนับสนุนเอกชนให้ลงทุนพัฒนาการศึกษา ผ่อนคลายกฎระเบียบที่ควบคุมสถานศึกษา กำหนดมาตรการจูงใจที่เหมาะสมอื่น ๆ สำหรับการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชนและเอกชน

4.4 พัฒนาการบริหารบุคลากรของรัฐบาลให้อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติองค์กรบริหารบุคคลเช่นเดียวกัน เพื่อความเป็นเอกภาพและเสริมความมั่นคงในอาชีพของบุคลากร

4.5 พัฒนาระบบการตรวจ ติดตาม และประเมินผลให้เข้มแข็ง และประสานงานให้สอดคล้องกันในทุกระดับ

4.6 ดำเนินการช่วยเหลือด้านค่าใช้จ่ายแก่ผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในทุกระดับทุกประเภท ด้วยรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อมุ่งแก้ไขความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสทางการศึกษาของผู้เรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้น้อย ทั้งในสถานศึกษาของรัฐและเอกชน เช่น ยกเว้นเงินบำรุงการศึกษา ค่าธรรมเนียมต่าง ๆ การดำเนินการกองทุนเงินกู้ยืมเพื่อการศึกษา การจัดเงินอุดหนุน ค่าเล่าเรียนบุตร จัดหาทุนการศึกษาจากแหล่งทุนภาครัฐ ภาคเอกชนทั่ว ๆ ไป

4.7 เพิ่มค่าใช้จ่ายทางการศึกษาให้ได้ระหว่างร้อยละ 6-7 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (**Gross domestic product หรือ GDP**) เพื่อให้ทัดเทียมกับระดับมาตรฐานสากล และมุ่งไปสู่ความเป็นเลิศทางการศึกษา โดย

4.7.1 เพิ่มงบประมาณทางการศึกษา เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาโดยรวม

4.7.2 นำมาตรการด้านภาษีทางการศึกษามาใช้

4.7.3 ส่งเสริมสนับสนุนให้ภาคเอกชนดำเนินการจัดบริการในภาพรวมทั้งประเทศ

4.7.4 ให้ภาคเอกชนมีโอกาสร่วมลงทุน ดำเนินกิจการโรงเรียน สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ด้วยระบบการบริหารที่ยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพ ภายใต้ข้อตกลงร่วมกันระหว่างภาครัฐกับเอกชน เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระด้านงบประมาณของรัฐ ในด้านการจัดการศึกษาที่มีความหลากหลายและมีคุณภาพ และสอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครอง

4.7.5 ให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมรับผิดชอบการจัดการบริการทางการศึกษามากขึ้น ด้วยการผ่อนคลายนโยบายระเบียบที่ควบคุมสถานศึกษา และกำหนดมาตรฐานจูงใจที่เหมาะสม

4.7.6 ให้นำข้อมูลค่าใช้จ่ายในการจัดบริการการศึกษาของโรงเรียนและสถานศึกษาทั้งที่สังกัด และที่อยู่ในความดูแลของกระทรวงศึกษาธิการทุกระดับ ทุกประเภท มาพิจารณาปรับปรุงการเก็บเงินบำรุงการศึกษา ค่าธรรมเนียมการเรียน และค่าธรรมเนียมอื่น ๆ ให้เพิ่มขึ้นตามสภาพความเป็นจริง

แนวทางการดำเนินงานการปฏิรูปการศึกษา จะต้องมีการปฏิรูปในทุกระดับที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ระดับสถานศึกษา ระดับจังหวัด / เขตพื้นที่การศึกษา ระดับกรม และระดับกระทรวง ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้:-

ระดับสถานศึกษา

ถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพและมีความสุข ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จัดสาระการเรียนรู้บูรณาการความรู้และทักษะต่าง ๆ อย่างเหมาะสมกับระดับการศึกษา มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้ :-

1. จัดกระบวนการเรียนการสอน ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามสภาพความเป็นจริง มีวิธีการเรียนและมีทักษะแสวงหาความรู้ สร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง

2. จัดทำสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง และสอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด ความต้องการของผู้เรียนและชุมชน

3. จัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม และองค์ประกอบอื่น ๆ ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

4. ใ้บุคคลากร องค์กร และสถาบันในท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

5. มีการวิจัยในชั้นเรียน

6. ประเมินผลตามสภาพจริง โดยเน้นการประเมิน ควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอนและประเมินจากการปฏิบัติงานจริง

7. ให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเอง จากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ

8. มีระบบนิเทศการเรียนการสอนภายใน

9. ประชาสัมพันธ์รูปแบบการเรียนการสอนของสถานศึกษา

ระดับจังหวัด / เขตพื้นที่การศึกษา

ด้านกระบวนการเรียนการสอน 1) ส่งเสริมสนับสนุนวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง 2) กำหนดกรอบสาระกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางและความต้องการของท้องถิ่น 3) จัดให้มีเครือข่ายการเรียนรู้ในระดับจังหวัดและเขตพื้นที่การศึกษา

ด้านการพัฒนาหลักสูตร 1) ส่งเสริมสถานศึกษาให้จัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง 2) ส่งเสริมและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และสนับสนุนให้สถานศึกษาจัดแผนการเรียนที่หลากหลาย สอดคล้องกับความต้องการ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม 3) สนับสนุนสถานศึกษา ให้ใช้หลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล 4) กำกับดูแลให้สถานศึกษาดำเนินการเทียบโอนผลการเรียนตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนด

ด้านวิชาชีพและบุคลากร 1) สร้างความตระหนัก จิตวิญญาณและจรรยาบรรณของครู และบุคลากรทางการศึกษาในการเป็นวิชาชีพชั้นสูง 2) ส่งเสริม พัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษา ให้มีความตระหนัก จิตวิญญาณ และจรรยาบรรณของวิชาชีพ

ด้านการบริหารจัดการ 1) ส่งเสริม พัฒนาการบริหารและการจัดการที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา 2) กำหนดมาตรฐานการศึกษาของจังหวัด/เขตพื้นที่การศึกษา 3) ส่งเสริมครูและบุคลากรทางการศึกษาให้พัฒนาเข้าสู่มาตรฐานวิชาชีพ 4) ส่งเสริมการประกันคุณภาพการศึกษา 5) ส่งเสริมและพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารและการจัดการ 6) ส่งเสริมสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาในชั้นเรียน 7) ส่งเสริมสนับสนุน ประสานงาน และจัดสรรการใช้ทรัพยากร เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา 8) ประชาสัมพันธ์การดำเนินงาน 9) นิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมิน ตรวจสอบ และรายงานผลการปฏิบัติงานของสถานศึกษา

ระดับกรม

กระบวนการเรียนการสอน 1) กำหนดแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง 2) ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

ด้านหลักสูตร 1) กำหนดแนวปฏิบัติตามกรอบหลักสูตร 2) ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาจัดทำมาตรฐานการศึกษา 3) ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาและพัฒนาหลักสูตรใช้สำหรับจังหวัด/เขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา 4) กำหนดแนวปฏิบัติการเทียบโอนผลการเรียนของสถานศึกษา

ด้านวิชาชีพและบุคลากรทางการศึกษา 1) พัฒนาระบบการพัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษา 2) ส่งเสริมและพัฒนากุศลกรทางการศึกษา 3) สนับสนุน ส่งเสริม เชิดชูเกียรติครู และบุคลากรทางการศึกษาที่มีมาตรฐานและจรรยาบรรณตามที่กระทรวงฯ กำหนด

ด้านบริหารและการจัดการ 1) กำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษา 2) จัดทำยุทธศาสตร์การประกันคุณภาพการศึกษา 3) จัดทำแผนการส่งเสริมการพัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษาเข้าสู่มาตรฐานวิชาชีพ 4) ส่งเสริมและจัดระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารและการจัดการศึกษา 5) สนับสนุน ส่งเสริม ประสานงาน และจัดสรรทรัพยากรเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา 6) ติดตาม ประเมินผล และรายงานผล 7) ประชาสัมพันธ์การดำเนินงาน

ระดับกระทรวง

ด้านกระบวนการเรียนการสอน 1) กำหนดนโยบายปฏิบัติการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง 2) ประชาสัมพันธ์แนวคิดและหลักการปฏิบัติการกระบวนการเรียนการสอน 3) กำกับ ติดตามการปฏิบัติการกระบวนการเรียนการสอน

ด้านหลักสูตร 1) กำหนดกรอบหลักสูตร 2) กำหนดมาตรฐานการศึกษาของชาติและมาตรฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้ 3) จัดทำหลักสูตรแกนกลาง 4) กำกับ ติดตาม ประเมินผลการใช้หลักสูตร

ด้านวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา 1) กำหนดนโยบายและแผนพัฒนาวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา 2) กำหนดมาตรฐานวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา 3) ปรับปรุงและจัดทำกฎหมายว่าด้วยเงินเดือน ค่าตอบแทน สวัสดิการ และสิทธิประโยชน์เกี่ยวกับครูและบุคลากรทางการศึกษา 4) จัดตั้งองค์กร และกองทุนเพื่อพัฒนาวิชาชีพครู 5) ส่งเสริมให้มีระบบการผลิต พัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษา 6) ส่งเสริม สนับสนุน ประสานการใช้ทรัพยากร และความช่วยเหลือทางวิชาการ 7) ประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพ 8) กำกับ ติดตาม ประเมินผลการพัฒนาวิชาชีพ

ด้านบริหารและการจัดการ 1) กำหนดนโยบายการพัฒนาคุณภาพการศึกษา 2) กำหนดนโยบายการประกันคุณภาพการศึกษา 3) จัดทำ และพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารและการจัดการศึกษาระดับชาติ 4) ระดมและประสานงานการใช้ทรัพยากร ร่วมกันเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา 5) ปรับปรุงโครงสร้างการบริหารการศึกษา 6) ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานพัฒนาคุณภาพการศึกษา 7) กำกับ ติดตาม ประเมิน ตรวจสอบ และรายงานการปฏิบัติงาน

สรุป

การปฏิรูปการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นยิ่ง เพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เพื่อพัฒนาคุณภาพของนักเรียน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันกับต่างประเทศ เพื่อนำพาประเทศก้าวไปสู่ความเจริญทัดเทียมกับอารยประเทศ การปฏิรูปการศึกษานี้ต้องดำเนินการพร้อมกันไปทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านโรงเรียนและสถานศึกษา ด้านครูและบุคลากรทางการศึกษา ด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน และด้านระบบบริหารการศึกษา การดำเนินการปฏิรูปการศึกษา มุ่งไปสู่เป้าหมายที่สำคัญได้แก่ การกระจายอำนาจ (Decentralization) การใช้แผนยุทธศาสตร์ (Strategic plan) ในทุกระดับ องค์กร การพัฒนาวิชาชีพ (Career development) ผู้เรียน เป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ (Student-centered) การดำเนินงานต้องมีความรับผิดชอบร่วมกัน และใช้วิธีการที่สามารถนำไปปฏิบัติให้บังเกิดผลได้จริง ๆ

ประเวศ วะสี (2538) ได้สรุปยุทธศาสตร์หรือเงื่อนไขสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จ 8 ประการ ดังต่อไปนี้:

1. มีความตั้งใจจริง
2. มีการลงมือปฏิบัติตามข้อตกลงของทุกฝ่าย
3. พ่อแม่ต้องให้คำแนะนำที่ถูกต้องกับลูก
4. ครูต้องมีจิตสำนึกในการปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเอง เป็นการแนะนำช่วยเหลือ กระตุ้นให้รู้จักคิด ถามและลงมือปฏิบัติ
5. ภาคเอกชนต้องริเริ่ม สร้างเสริมและร่วมมือในกิจกรรมการเรียนรู้
6. องค์กรทางศาสนาต้องเกื้อหนุนในเรื่องคุณธรรมและจริยธรรม
7. สื่อมวลชนต้องสื่อข่าว สร้างสรรค์สังคม สติปัญญา และการเรียนรู้
8. รัฐบาลและหน่วยงานภาครัฐต้องใจกว้าง ปรับเปลี่ยนวิธีการคิด เร่งดำเนินการสนับสนุน ปรับปรุงแก้ไข ยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดคือ การตื่นตัว กระตือรือร้น และการผนึกกำลังของทุกฝ่ายเพื่อการพัฒนาคน สังคม ประเทศชาติ สู่ความก้าวหน้าและมั่นคง (ปราชญา กล้าผจญ, ม.ป.ป., หน้า 352-382)

4.3 การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พุทธศักราช 2540

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 11 ตุลาคม 2540 กำหนดสิทธิและหน้าที่ทั้งของรัฐและของประชาชนเกี่ยวกับการศึกษาไว้สรุปได้ดังนี้

มาตรา 43 บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองท้องถิ่นและเอกชน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพและเอกชนภายใต้การกำกับดูแลของรัฐย่อมได้รับความคุ้มครองทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 81 รัฐต้องจัดการศึกษาอบรม และต้องสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษา ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองเกี่ยวกับระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปวิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ

มาตรา 283 ท้องถิ่นใดมีลักษณะที่จะปกครองตนเองได้ ย่อมมีสิทธิได้รับจัดตั้งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ การกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องทำเท่าที่จำเป็นตามที่กฎหมายบัญญัติ แต่ต้องเป็นไปเพื่อการคุ้มครอง

จากข้อกำหนดให้มีกฎหมายกำหนดเกี่ยวกับการศึกษาในรัฐธรรมนูญ มาตรา 81 มีผลให้เกิดพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งได้ผ่านการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ ทรงลงพระปรมาภิไธย เมื่อ 14 สิงหาคม 2542 ประกาศเป็น “พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542” ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 116 ตอน 74 ก. มีทั้งหมด 78 มาตรา เมื่อ 19 สิงหาคม 2542 และมีผลบังคับใช้เป็นกฎหมายในวันที่ถัดไป คือ 20 สิงหาคม 2542 เป็นต้นไป มีข้อกำหนด เจาะลึกและประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ควรนำมาพิจารณา ดังนี้

1. นิยามความหมายของคำที่ใช้ทางการศึกษาที่สำคัญ ๆ ไว้ในมาตรา 8 มีสาระโดยสรุปดังนี้

1.1 การศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้จากสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัย ต่อเนื่องตลอดชีวิต

1.2 การศึกษาพื้นฐาน หมายถึง การศึกษาก่อนระดับอุดมศึกษา

1.3 ผู้สอน หมายถึง ครูและคณาจารย์ในสถานศึกษาระดับต่าง ๆ

1.4 ครู หมายถึง บุคลากรวิชาชีพที่ทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอน และการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ ในสถานศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน

1.5 คณาจารย์ หมายถึง บุคลากรซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการสอนและการวิจัยในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับปริญญาของรัฐและเอกชน

1.6 ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง บุคลากรวิชาชีพที่รับผิดชอบการบริหารสถานศึกษาแต่ละแห่งทั้งของรัฐและเอกชน

1.7 ผู้บริหารการศึกษา หมายถึง บุคลากรวิชาชีพที่รับผิดชอบการบริหารการศึกษานอกสถานศึกษาตั้งแต่ระดับเขตพื้นที่การศึกษาขึ้นไป

2. กำหนดหลักการจัดการศึกษาไว้ในมาตรา 8 ดังนี้

2.1 เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน

2.2 ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

2.3 การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

3. กำหนดหลักในการจัดระบบ โครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาไว้ดังนี้

- 3.1 มีเอกภาพด้านนโยบายและมีความหลากหลายด้านปฏิบัติ
 - 3.2 กระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
 - 3.3 กำหนดมาตรฐานการศึกษา ระบบประกันคุณภาพทุกระดับและประเภทการศึกษา
 - 3.4 ส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพและพัฒนาครูคณาจารย์และบุคลากรอย่างต่อเนื่อง
 - 3.5 ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา
 - 3.6 บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กร เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่นมีส่วนร่วม
4. กำหนดสิทธิและหน้าที่ทางการศึกษาไว้ในมาตรา 10-14 มีสาระสำคัญ สรุปคือ
 - 4.1 รัฐต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิ และโอกาสเสมอภาคกัน ในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงไม่น้อยกว่า 12 ปี โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย
 - 4.2 ผู้บกพร่องทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพ หรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาสมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ
 - 4.3 ต้องจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษ ด้วยรูปแบบที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้น
 - 4.4 บิดามารดาหรือผู้ปกครอง มีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ ที่จะได้รับการสนับสนุนจากรัฐให้มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่บุตรหรือบุคคลที่อยู่ในความดูแล ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่บุตรหรือบุคคลที่อยู่ในความดูแลที่ครอบครัวจัดให้ตามที่กฎหมายกำหนด และได้รับการลดหย่อนยกเว้นภาษีสำหรับค่า ใช้จ่ายการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนดบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบัน ศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ๆ ซึ่งสนับสนุนหรือจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานก็มีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ในลักษณะเดียวกัน
 5. กำหนดระบบการศึกษาไว้ในมาตรา 15 ให้มี 3 ระบบ สถานศึกษามีสิทธิจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ สามารถเทียบโอนผลการเรียนระหว่างกันได้ตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนด ไม่ว่าจะเป็นการเรียนจากสถานศึกษาใด

5.1 การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย หลักสูตร ระยะเวลา การวัดและประเมินผลเป็นเงื่อนไขการสำเร็จการศึกษาไว้แน่นอน

5.2 การศึกษานอกระบบ มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล โดยเนื้อหาและหลักสูตรต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

5.3 การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่น ๆ

6. มาตรา 16 กำหนดให้การศึกษาในระบบ มี 2 ระดับ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน และอุดมศึกษา

6.1 การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการศึกษาไม่น้อยกว่า 12 ปี ก่อนระดับอุดมศึกษา การแบ่งระดับและประเภทการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

6.2 อุดมศึกษาแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ต่ำกว่าปริญญาและปริญญา การเทียบระดับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นไปตามกฎกระทรวง

7. มาตรา 17 กำหนดให้มีการศึกษาภาคบังคับจำนวน 9 ปี โดยให้เด็กซึ่งมีอายุย่างเข้าปีที่ 7 เข้าเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจนอายุย่างเข้าปีที่ 18 เว้นแต่สอบได้ชั้นปีที่ 9 ของการศึกษาภาคบังคับ

8. มาตรา 24 กำหนดให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดกระบวนการเรียนรู้

8.1 จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน

8.2 จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัด

8.3 ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การประยุกต์ความรู้มาใช้ป้องกันและแก้ไขปัญหา

8.4 ให้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

8.5 จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะที่ดีงามไว้ในทุกวิชา

8.6 ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ สามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้

8.7 จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาและสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดาผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

9. มาตรา 27 กำหนดให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย เป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพและการศึกษาต่อ ให้สถานศึกษาจัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและชุมชน สังคม และประเทศชาติ

10. หมวด 5 กำหนดการบริหารและการจัดการศึกษาไว้ในมาตรา 31-40 มีประเด็นสำคัญสรุปได้ดังนี้

10.1 ให้กระทรวงศึกษาธิการ มีอำนาจหน้าที่กำกับดูแลการศึกษาทุกระดับและทุกประเภท กำหนดนโยบาย แผนและสนับสนุนทรัพยากร รวมทั้งติดตามตรวจสอบประเมินผลการบริหารและการจัดการ

10.2 ให้กระทรวงศึกษาธิการมีองค์กรหลักที่เป็นคณะบุคคลในรูปสภา หรือคณะกรรมการ 4 องค์กร ได้แก่ สภาการศึกษา คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการการอุดมศึกษา และคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จำนวนกรรมการ คุณสมบัติและวิธีสรรหา วาระดำรงตำแหน่งเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

10.3 การบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ยึดเขตพื้นที่การศึกษา แต่ละเขตพื้นที่ให้มีคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่ มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลสถานศึกษา รวมทั้งพิจารณาจัดตั้ง ยุบรวม หรือเลิกสถานศึกษา ประสาน ส่งเสริมและสนับสนุนสถานศึกษาเอกชน บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลาย

10.4 ให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถานศึกษา ระดับอุดมศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี เพื่อกำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา ประกอบด้วยผู้แทนผู้ปกครอง ครู องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่า และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนกรรมการ คุณสมบัติและวิธีสรรหา วาระดำรงตำแหน่งเป็นไปตามกฎกระทรวง

10.5 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาได้เองทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่น

11. มาตรา 47-51 กำหนดมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา มีสาระสำคัญคือ

11.1 ให้มีระบบการประกันคุณภาพโดยการตรวจสอบทั้งภายในและจากภายนอก และให้ถือเป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร

11.2 ให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา มีฐานะเป็นองค์กรมหาชนตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษาอย่างน้อยหนึ่งครั้งทุกห้าปี

12. มาตรา 53 กำหนดให้มืองค์กรวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาอื่นทั้งของรัฐและเอกชน มีฐานะเป็นองค์กรอิสระภายใต้การบริหารงานของสภาวิชาชีพในกำกับของกระทรวง มีอำนาจหน้าที่กำหนดมาตรฐานวิชาชีพ ออกและเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ ดูแลการปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพ รวมทั้งพัฒนาวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารการศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน ซึ่งต้องมีใบประกอบวิชาชีพ แต่ไม่ใช่บังคับบุคลากรที่จัดการศึกษาตามอัธยาศัยและอุดมศึกษาระดับปริญญา และในมาตรา 55 ได้กำหนดให้ มีกฎหมายว่าด้วยเงินเดือน ค่าตอบแทนสวัสดิการและสิทธิประโยชน์สำหรับผู้ประกอบวิชาชีพครูโดยเฉพาะด้วย

จากสาระในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงเป็นการจัดประสบการณ์ด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะ และคุณค่าที่จำเป็นต่อชีวิต ซึ่งได้แก่ความรู้ ความสามารถ และทักษะในด้านการสื่อสารทั้งด้านการพูดและการเขียน ด้านการคิดคำนวณ ด้านการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ด้วยเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์ ตลอดจนมีความรู้ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ ที่ใช้ในการดำรงชีวิต ส่วนด้านคุณค่านั้น หมายรวมถึงความมีจิตใจงดงาม ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีคุณธรรมจริยธรรมตามหลักศาสนา การอนุรักษ์สืบสานเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ และทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ในขณะที่เดียวกันก็มีวิสัยทัศน์ที่ทันต่อความเป็นไปในสังคมอื่น และความก้าวหน้าในสังคมโลก กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ และยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542, หน้า 15-29)

วัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐานมีการพัฒนาการทางร่างกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ สังคมเหมาะสมกับวัย มีความรู้คุณธรรมที่จะดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเป็นสุขบนพื้นฐานความเป็นไทยอย่างมีศักดิ์ศรีและภาคภูมิใจ สามารถพึ่งพาตนเอง มีทักษะที่จะแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง มีทักษะเบื้องต้นในการประกอบอาชีพ มีวิสัยทัศน์อันกว้างไกลพอที่จะรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมโลก มีจิตสำนึกที่ถูกต้องทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมีความมุ่งมั่นในการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมไทยและภูมิปัญญาของไทย

นโยบาย

รัฐจะจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีอย่างทั่วถึงให้กับทุกคนอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ด้วยหลักการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมขององค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน และการใช้นวัตกรรมตลอดจนรูปแบบที่หลากหลาย ให้สอดคล้องกับสภาพความแตกต่างของแต่ละบุคคลและความแตกต่างของท้องถิ่น

มาตรการ

มาตรการที่กำหนดขึ้นเพื่อให้ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายอย่างมีคุณภาพคือ

มาตรการที่ 1 รัฐจัดการศึกษาให้มีรูปแบบหลากหลายที่ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามศักยภาพ

มาตรการที่ 2 มรดกของสังคมไทยที่ได้สั่งสมมาหลายร้อยปี ได้ช่วยให้ประเทศพัฒนาภาวะวิกฤติมาได้ทุกยุคทุกสมัย ต้องจัดให้เป็นแกนของการเรียนรู้ โดยปรับให้เหมาะสมกับอายุระดับและท้องถิ่นของผู้เรียนการศึกษาขั้นพื้นฐาน มรดกดังกล่าวได้แก่ สถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันศาสนา ค่านิยม การเอื้ออาทร ความมีน้ำใจต่อกัน ความรักถิ่น รักชาติ การรักษาธรรมชาติ การรักษาสมบัติสาธารณะ มรดกด้านศิลปะ สถาปัตยกรรมไทย แพทย์แผนไทย อาหารไทย ระบบครอบครัว ปราชญ์ชาวบ้าน เครือข่ายประชาชน และภูมิปัญญาไทยด้านการผลิตและด้านอาชีพ

มาตรการที่ 3 รัฐสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ตามที่กำหนดไว้ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 43 และมาตรา 289

มาตรการที่ 4 กำหนดบทบาทของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการศึกษา

มาตรการที่ 5 รัฐสนับสนุนให้ชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน ครอบครัว สถาบันศาสนา มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และมีส่วนร่วมในการระดมทุนเพื่อการจัดการศึกษา

มาตรการที่ 6 ให้รัฐสนับสนุนการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมบาลี และแผนกสามัญศึกษาได้เรียนอย่างมีคุณภาพเท่าเทียมกันกับการที่รัฐสนับสนุนการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนปกติของรัฐ

มาตรการที่ 7 รัฐจัดและสนับสนุนเอกชน และองค์กรต่าง ๆ จัดการศึกษาให้กับผู้ด้อยโอกาสทุกกลุ่มเป้าหมายเป็นการเฉพาะ ทั้งการศึกษาสงเคราะห์และการศึกษาพิเศษในรูปแบบการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามศักยภาพและสภาพของผู้เรียน

มาตรการที่ 8 สำหรับประชากรวัยแรงงานที่พลาดโอกาสทางการศึกษาในระบบปกติ ให้รัฐจัดหรือสนับสนุนให้เอกชนหรือองค์กรต่าง ๆ จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้โดย

มาตรการที่ 9 รัฐจะจัดโครงการเฉพาะกิจเพื่อจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับเด็กและเยาวชนในท้องถิ่นเสี่ยงภัย และทุรกันดารโดยเฉพาะ

มาตรการที่ 10 รัฐจัดให้มีการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดหลักผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้จะมุ่งปฏิรูป 4 ด้าน คือ 1) หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน 2) ครูและบุคลากรทางการศึกษา 3) การบริหารการจัดการ 4) การประกันคุณภาพการศึกษา และมาตรฐานการศึกษา

มาตรการที่ 11 รัฐกำหนดแนวทางการจัดงบประมาณเพื่อการศึกษาขั้นพื้นฐานตามความสามารถทางเศรษฐกิจของรัฐ เฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับการลงทุน การดำเนินงานของสถานศึกษา และส่วนที่เป็นค่าเล่าเรียนในสถานศึกษาของรัฐ และจะอุดหนุนสถานศึกษาเอกชนเฉพาะส่วนที่เป็นค่าเล่าเรียนในอัตราที่เท่ากันกับผู้เรียนในสถานศึกษาของรัฐ เว้นแต่การจัดการศึกษาสำหรับผู้พิการและผู้ด้อยโอกาส รัฐจะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ตามความเหมาะสม ได้แก่ ค่าที่พัก อาหาร เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย แบบเรียน สื่อเสริมการเรียนรู้สำหรับคนพิการ

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

หลักสูตรของการศึกษาของไทยแต่เดิมเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการสังเกต และการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเป็นธรรมชาติวิสัย การเรียนรู้ของคนไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงไปหลังจากได้รับอิทธิพลจากประเทศตะวันตก ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันหลักสูตรการศึกษาไทยมีพัฒนาการโดยสรุปดังนี้ (กรมวิชาการ, 2539; พิมพ์ เตชะคุปต์ และศิษยา เขมมณี (บรรณาธิการ), 2540)

1. ระดับประถมศึกษา มีหลักสูตรการศึกษาในและนอกระบบโรงเรียน ดังนี้

1.1 การศึกษาในระบบโรงเรียน ประกอบด้วย 1) หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2480 2) หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2491 3) หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2498 4) หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503 5) หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 6) หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533) โดยสรุปนับตั้งแต่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมาการศึกษาในระบบโรงเรียนระดับประถมศึกษา มีการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นมาไ้รวมจำนวน 6 หลักสูตร

1.2 การศึกษานอกระบบโรงเรียน ประกอบด้วย 1) หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ ภาดหลักมูลฐาน พุทธศักราช 2490 2) หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ระดับ 1, 2, 3 พุทธศักราช 2511 3) หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช

2. ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีหลักสูตรการศึกษาในและนอกระบบโรงเรียน ดังนี้

2.1 การศึกษาในระบบโรงเรียน ประกอบด้วย 1) ประมวลการศึกษาภาค 2 พุทธศักราช 2480 2) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น กระทรวงศึกษาธิการ พุทธศักราช 2493 3) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2493 4) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 5) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) โดยสรุปนับตั้งแต่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมาการศึกษาในระบบโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา มีการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขึ้นมาใช้รวมจำนวน 5 หลักสูตร และมีหลักสูตรอาชีพ 1 หลักสูตรคือหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น สายอาชีพ (ยกเลิกในปี พ.ศ. 2521)

2.2 การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นหลักสูตรต่อเนื่องในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลายประกอบด้วย 1) หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญประเภทมัธยมศึกษา พุทธศักราช 2486 2) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2493 3) หลักสูตรทดลอง พุทธศักราช 2508 (หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ระดับ 4) 4) หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ระดับที่ 3-4 พุทธศักราช 2522 5) การศึกษาผู้ใหญ่ภาคสืบเนื่องระดับที่ 5 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 6) หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2530 โดยสรุป นับตั้งแต่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา การศึกษาในระบบโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย มีการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขึ้นมาใช้รวมจำนวน 6 หลักสูตร

3. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีหลักสูตรการศึกษาในและนอกระบบโรงเรียน ดังนี้

3.1 การศึกษาในระบบโรงเรียน ประกอบด้วย 1) หลักสูตรชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายพุทธศักราช 2480 2) หลักสูตรเตรียมอุดมศึกษา พุทธศักราช 2491 3) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย กระทรวงศึกษาธิการ พุทธศักราช 2493 4) หลักสูตรเตรียมอุดมศึกษา พุทธศักราช 2498 5) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช

3.2 การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นหลักสูตรต่อเนื่องในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 6 หลักสูตร ส่วนการศึกษาเพื่ออาชีพนอกระบบโรงเรียนมี 3 หลักสูตร 1) หลักสูตรประกาศนียบัตรช่างฝีมือ (ปชม.) 2) หลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น 3) หลักสูตร ปวช. พิเศษ โครงการอาชีวศึกษาเพื่อแก้ปัญหาความยากจนในชนบท

พัฒนาการของหลักสูตรการศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา มัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญและสายอาชีพ ตั้งแต่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองมีหลักสูตรในแต่ละระดับรวมทั้งสิ้น 39 หลักสูตร โดยมีการพัฒนาต่อเนื่องมาอย่างสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปัจจุบันกระแสความต้องการในการปฏิรูปการศึกษาของประชาชน และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2524 มาตรา 27 กำหนดให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย เป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการศึกษาต่อในสถานศึกษาจัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและชุมชน สังคมและประเทศชาติ กระทรวงศึกษาธิการจึงได้จัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มีหลักการที่สำคัญ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544, หน้า 4-5) คือ

1. เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่กับความ เป็นสากล
2. เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนควรจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ
4. เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้

5. เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์

โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ ให้ผู้เรียน เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังนี้

1. เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์

2. มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า

3. มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและมีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีการคิด วิธีการทำงาน ได้เหมาะสมกับสถานการณ์

4. มีทักษะและกระบวนการโดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญญา และทักษะในการดำเนินชีวิต

5. รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี

6. มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค

7. เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

8. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทยทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาสิ่งแวดล้อม

9. รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

โครงสร้างของหลักสูตรประกอบด้วย

1. ระดับช่วงชั้น กำหนดหลักสูตรเป็น 4 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาการของผู้เรียน คือ ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6

2. สาระการเรียนรู้ กำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะ หรือกระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน แบ่งออกเป็น 8 กลุ่ม คือ 1) ภาษาไทย 2) คณิตศาสตร์ 3) วิทยาศาสตร์ 4) สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม 5) สุขศึกษาและพลศึกษา 6) ศิลปะ 7) การงานอาชีพและเทคโนโลยี 8) ภาษาต่างประเทศ

สาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มนี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้เรียนทุกคนต้องเรียนรู้ โดยอาจจัดเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มแรก ประกอบด้วย ภาษาไทย คณิตศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างพื้นฐานการคิดและเป็นกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาและวิกฤติของชาติ กลุ่มที่สอง ประกอบด้วย สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ เป็นสาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างพื้นฐานความเป็นมนุษย์ และสร้างศักยภาพในการคิดและการทำงานอย่างสร้างสรรค์

การจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการพัฒนาผู้เรียนในลักษณะองค์รวม มีความสมดุล ทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย ปัญญา และสังคม ในทุกช่วงชั้นของการจัดการศึกษา ให้ผู้เรียนมีความสามารถในการพัฒนาตนเองตามเป้าหมาย และวิธีการที่วางไว้ ให้มีความพึงพอใจในความสุขของสถานะที่ตนเองสำรวจอยู่ในช่วงหกปีแรกเน้นการฝึกปฏิบัติให้ผู้เรียนพึ่งตนเอง มีความรับผิดชอบ มีวินัย และการมีส่วนร่วม สำหรับในช่วงหกปีหลังจะให้ความสำคัญกับความรู้และทักษะ โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และเปิดโอกาสให้ผู้เรียน

1. มีส่วนร่วมตัดสินใจในการวางแผนการเรียนและประเมินผลการเรียนการสอนของตน
2. แสดงออกอย่างอิสระ เพื่อได้สร้างสรรค์ผลงานที่มีคุณภาพ ทั้งในรูปแบบโครงงานและกิจกรรมต่าง ๆ
3. เป็นผู้ปฏิบัติ เรียนรู้จากสภาพจริง มีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ฝึกหัดสร้างความเป็นชุมชน ฝึกการจัดการ การติดต่อสื่อสาร ฝึกสมาธิ ฯลฯ
4. ทำงานเป็นทีมมากที่สุด เพื่อการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ การทำงานร่วมกันด้วยความสุขและความสร้างสรรค์
5. เรียนรู้จากครอบครัวและโลกกว้าง

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ให้ความสำคัญกับโครงงาน ซึ่งผู้เรียนจะต้องทำทั้งโครงงานตามกลุ่มสาระการเรียนรู้และข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ อาจจะเป็นโครงงานเดี่ยวหรือโครงงานที่ทำเป็นกลุ่ม ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้เริ่มต้นคิด ลงมือทำ เมื่อมีปัญหาที่ต้องหาทางแก้ไข มีการทำรายงานและเสนอผลงานของนักเรียนเอง ผู้สอนต้องคอยช่วยแนะนำให้ผู้เรียนทำด้วยความสนุกเป็นธรรมชาติ

การบูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนมองเห็นความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ระหว่างความคิด ทักษะ และแนวคิดภายในสาระการเรียนรู้ สามารถที่จะสร้างรูปแบบการคิดที่หลากหลายยิ่งขึ้น สำหรับการบูรณาการข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ทำ

บุคลากรที่เกี่ยวข้องในการนำหลักสูตรไปใช้

การนำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ผู้เกี่ยวข้องจะต้องเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตน และต้องปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่นั้นบุคลากรที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย

1. ผู้เรียน ต้องมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองและเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น

2. ผู้สอน คือผู้จัดการ ต้องวางแผนการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ แนะนำ ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ ช่วยพัฒนาผู้เรียน ช่วยตกแต่งความรู้ของผู้เรียนให้สมบูรณ์ ให้เรียนอย่างมีความสุข มีอิสรภาพ ให้ความรัก ให้ความมั่นคง ให้ข้อมูลย้อนกลับทางทรัพยากรการเรียนรู้และสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้

3. ผู้บริหาร จะต้องสร้างความตระหนักให้บุคลากรในสถานศึกษามุ่งมั่นในคุณภาพและบริหารจัดการให้สถานศึกษามีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานที่กำหนดไว้ในแต่ละช่วงชั้น

4. ผู้ปกครอง มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา รวมทั้งมีบทบาทในการกำกับดูแลการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

5. คณะกรรมการสถานศึกษา มีส่วนร่วมในการจัดทำธรรมนูญสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุน กำกับ ดูแลการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

โดยสรุปหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงด้วยเหตุผลความจำเป็นที่สำคัญคือการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศและประชาคมโลก ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ปัญหาสิ่งแวดล้อมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ทำให้เกิดปฏิรูประบบสังคม การเมือง และการศึกษา โดยมุ่งหวังให้การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการศึกษาที่มุ่งพัฒนาคน (สำนักงานพัฒนาการศึกษา, 2545, หน้า 7-20)

4.4 การจัดการเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 22 กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ฉะนั้น ครู ผู้สอน และผู้จัดการศึกษาจะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นผู้ชี้แนะ ถ่ายทอดความรู้ ไปเป็นผู้ช่วยเหลือ ส่งเสริม และสนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้จากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้สร้างสรรค์ความรู้ของตน การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากจะมุ่งปลูกฝังด้านปัญญา พัฒนาการคิดของผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณแล้วยังมุ่งพัฒนาความสามารถทางอารมณ์ โดยการปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง เข้าใจตนเอง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถแก้ปัญหาข้อขัดแย้งทางอารมณ์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เนื่องจากประเทศไทยและประเทศต่าง ๆ ในโลกกำลังประสบปัญหาด้านสังคมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเรื่องของความขัดแย้งทั้งความคิดและการกระทำของตัวบุคคล องค์กร และสังคม ฉะนั้น สถานศึกษาจะต้องมุ่งเน้นการเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจสถานการณ์ หาทางแก้ไข โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับศาสนาและวัฒนธรรมเป็นกรณีพิเศษ ด้วยการเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ มีกระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย ผู้สอนต้องคำนึงถึงพัฒนาการทางด้านร่างกาย และสติปัญญา วิธีการเรียนรู้ ความสนใจ และความสามารถของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น ควรใช้รูปแบบ/วิธีการที่หลากหลาย เน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และการเรียนรู้แบบบูรณาการ การใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้คู่คุณธรรม ทั้งนี้ต้องพยายามนำกระบวนการจัดการ กระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม กระบวนการคิดและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ไปสอดแทรกในการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เนื้อหาและกระบวนการต่าง ๆ ข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้ในลักษณะองค์รวม การบูรณาการ เป็นการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกัน ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยนำกระบวนการเรียนรู้จากกลุ่มสาระเดียวกัน หรือต่างกลุ่มสาระการเรียนรู้มาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจัดได้หลายลักษณะ เช่น

1. การบูรณาการแบบผู้สอนคนเดียว ครู ผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้โดยเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ กับหัวข้อเรื่องที่สอดคล้องกับชีวิตจริง หรือสาระที่กำหนดขึ้นมา เช่น เรื่องสิ่งแวดล้อม น้ำ เป็นต้น ครู ผู้สอน สามารถเชื่อมโยงสาระ และกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มสาระต่าง ๆ เช่น การอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ การคิดวิเคราะห์ต่าง ๆ ทำให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะและกระบวนการเรียนรู้ไปแสวงหาความรู้ความจริงจากหัวข้อเรื่องที่กำหนด

2. การบูรณาการแบบคู่ขนาน มีครูผู้สอนตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกันจัดการเรียนการสอน โดยอาจยึดหัวข้อเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แล้วบูรณาการเชื่อมโยงแบบคู่ขนาน เช่น ครูผู้สอนคนหนึ่งสอนวิทยาศาสตร์เรื่องเงา ครูผู้สอนอีกคนอาจสอนคณิตศาสตร์ เรื่องการวัดระยะทางโดยการวัดเงา คิดคำนวณในเรื่องเงาในช่วงเวลาต่าง ๆ จัดทำกราฟของเงาในระยะต่าง ๆ หรืออีกคนหนึ่งอาจให้ผู้เรียนรู้ศิลปะเรื่องเทคนิคการวาดรูปที่มีเงา

3. การบูรณาการแบบสหวิทยาการ การบูรณาการในลักษณะนี้นำเนื้อหาจากหลายกลุ่มสาระมาเชื่อมโยงเพื่อจัดการเรียนรู้ ซึ่งโดยทั่วไปผู้สอนมักจัดการเรียนการสอนแยกตามรายวิชา หรือกลุ่มวิชา แต่ในบางเรื่องครูผู้สอนจัดการเรียนการสอนร่วมกันในเรื่องเดียวกัน เช่น เรื่องวัน สิ่งแวดล้อมของชาติ ครูผู้สอนภาษาไทยจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนรู้ภาษา คำศัพท์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ผู้สอนวิทยาศาสตร์จัดกิจกรรมค้นคว้าเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ผู้สอนสังคมให้ผู้เรียน ค้นคว้าหรือทำกิจกรรมชมรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และครูผู้สอนสุขศึกษาอาจจัดให้ทำกิจกรรมเกี่ยวกับการรักษาสีสิ่งแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะ เป็นต้น

4. การบูรณาการแบบโครงการ ครูผู้สอนสามารถจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการเป็นโครงการ โดยผู้เรียนและครูผู้สอนร่วมกันสร้างสรรค์โครงการขึ้น โดยใช้เวลาการเรียนต่อเนื่องกันได้หลายชั่วโมง ด้วยการนำเอาจำนวนชั่วโมงของวิชาต่าง ๆ ที่ครูผู้สอนเคยสอนแยกกันนั้นมารวมเป็นเรื่องเดียวกัน มีเป้าหมายเดียวกัน ในลักษณะของการสอนเป็นทีม เรียนเป็นทีม ในกรณีที่ต้องการเน้นทักษะบางเรื่องเป็นพิเศษ ครูผู้สอนสามารถแยกกันสอนได้ เช่น กิจกรรมเข้าค่ายดนตรี กิจกรรมเข้าค่ายภาษาอังกฤษ กิจกรรมเข้าค่ายศิลปะ เป็นต้น

แนวการจัดการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้นมีดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 การจัดการเรียนการสอนต้องสนองต่อความสนใจของผู้เรียน โดยคำนึงถึงหลักจิตวิทยาพัฒนาการ และจิตวิทยาการเรียนรู้ ทั้งนี้ในแต่ละคาบเวลาเรียนนั้นไม่ควรใช้เวลานานเกินความสนใจของผู้เรียน สถานศึกษาต้องจัดการเรียนรู้ให้ครบ ทุกกลุ่มสาระ ในลักษณะบูรณาการที่มีภาษาไทยและคณิตศาสตร์เป็นหลัก เน้นการเรียนรู้ตามสภาพจริง มีความสนุกสนาน ได้ปฏิบัติจริง เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ ทักษะพื้นฐานการติดต่อสื่อสารในการคิดคำนวณ การคิดวิเคราะห์ และพัฒนาลักษณะนิสัยและสุนทรียภาพ

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 การจัดการเรียนรู้มีลักษณะคล้ายกับช่วงชั้นที่ 1 แต่จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนในสิ่งที่ตนสนใจ มุ่งเน้นทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม การสอนแบบบูรณาการ โครงการ การใช้หัวเรื่องในการจัดการเรียนการสอน เพื่อมุ่ง

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มีหลักการ ทฤษฎีที่ยาก ซับซ้อน อาจจัดแยกเฉพาะ และควรเน้นการจัดการเรียนรู้แบบโครงการมากขึ้น เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนเกิดความคิด ความเข้าใจ และรู้จักตนเองในด้านความสามารถ ความถนัด เพื่อเตรียมตัวเข้าสู่อาชีพ สถานศึกษาต้องจัดบรรยากาศการเรียนรู้ให้เหมาะสม

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 การจัดการเรียนรู้เริ่มเน้นเข้าสู่เฉพาะทางมากขึ้น มุ่งเน้นความสามารถ ความคิดระดับสูง ความถนัด และความต้องการของผู้เรียน ทั้งในด้านอาชีพ การศึกษาเฉพาะทางตลอดจนการศึกษาต่อ

สำหรับการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ให้ยืดหยุ่นวิธีการจัดการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสมกับผู้เรียน สถานศึกษา และความต้องการของท้องถิ่น

สื่อการเรียนรู้

การจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และหลักสูตรสถานศึกษา มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และใช้เวลาว่างอย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งมีความยืดหยุ่น สนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ และเรียนรู้ได้จากสื่อการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท รวมทั้งจากเครือข่ายการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ชุมชนและแหล่งอื่น ๆ เน้นสื่อที่ผู้เรียนและผู้สอนใช้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียน ผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ขึ้นเองหรือนำสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัว และในระบบสารสนเทศ มาใช้ในการเรียนรู้ โดยใช้วิจารณญาณในการเลือกใช้สื่อ และแหล่งความรู้ โดยเฉพาะหนังสือเรียน ควรมีเนื้อหาสาระครอบคลุมตลอดช่วงชั้น สื่อสิ่งพิมพ์ควรจัดให้มีอย่างเพียงพอ ทั้งนี้ควรให้ผู้เรียนสามารถยืมได้จากศูนย์สื่อหรือห้องสมุดของสถานศึกษา

ลักษณะของสื่อการเรียนรู้ที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ควรมีความหลากหลาย ทั้ง สื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และสื่ออื่น ๆ ซึ่งช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีคุณค่า น่าสนใจ ชวนคิด ชวนติดตาม เข้าใจได้ง่าย และรวดเร็วขึ้น รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการแสวงหาความรู้ เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง ลึกซึ้งและต่อเนื่องตลอดเวลาเพื่อให้เกิดการใช้สื่อการเรียนรู้เป็นไปตามแนวการจัดการเรียนรู้ และพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง สถานศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้ที่มีหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรดำเนินการดังนี้

1. จัดทำหรือจัดหาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้

2. ศึกษา ค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน
3. จัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้ สำหรับการศึกษาค้นคว้าของผู้เรียน และสำหรับเสริมความรู้ของผู้สอน
4. ศึกษาวิธีการเลือกและการใช้สื่อการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพเหมาะสม หลากหลาย และสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ ธรรมชาติของสาระการเรียนรู้ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน
5. ศึกษาวิธีการวิเคราะห์ และประเมินคุณภาพมาตรฐานสื่อการเรียนรู้ที่จัดทำขึ้นเองและที่เลือกนำมาใช้ประกอบการเรียนรู้ โดยมีการวิเคราะห์และประเมินสื่อการเรียนรู้ที่ใช้อยู่กันอย่างสม่ำเสมอ
6. จัดทำหรือจัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ ศูนย์สื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในสถานศึกษาและในชุมชน เพื่อการศึกษาค้นคว้าแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ และพัฒนาสื่อการเรียนรู้
7. จัดให้มีเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษา ท้องถิ่น ชุมชน และสังคมอื่น
8. จัดให้มีการกำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานเกี่ยวกับสื่อ และการใช้สื่อการเรียนรู้เป็นระยะ ๆ

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่ให้ครูผู้สอนใช้พัฒนาคุณภาพผู้เรียน เพราะจะช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศ ที่แสดงพัฒนาการ ความก้าวหน้า และความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน รวมทั้งข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ

สถานศึกษาในฐานะผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษา จะต้องจัดทำหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลการศึกษา เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายถือปฏิบัติร่วมกันและเป็นไปในมาตรฐานเดียวกัน สถานศึกษาต้องมีผลการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการวัดและประเมินทั้งในระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ ตลอดจนการประเมินภายนอก เพื่อใช้เป็นข้อมูลสร้างความมั่นใจเกี่ยวกับคุณภาพของผู้เรียนแก่ผู้เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

การวัดและประเมินผลระดับชั้นเรียน จุดมุ่งหมายสำคัญของการประเมินระดับชั้นเรียน คือ มุ่งหาคำตอบว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ คุณธรรม และค่านิยม อันพึงประสงค์อันเป็นผลเนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่ / เพียงใด ดังนั้น การวัดและประเมินผลจึงต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย เน้นการปฏิบัติให้

สถานศึกษาเป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์การประเมิน โดยความเห็นชอบของ คณะกรรมการสถานศึกษา

การประเมินผลระดับสถานศึกษา เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบความก้าวหน้า ด้านการเรียนรู้เป็นรายชั้นปีและช่วงชั้น สถานศึกษานำข้อมูลที่ได้นี้ไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนและคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้ รวมทั้งนำผลการประเมิน รายช่วงชั้นไปพิจารณาตัดสินการเลื่อนช่วงชั้น กรณี ผู้เรียนไม่ผ่านมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระต่าง ๆ สถานศึกษาต้องจัดให้มีการเรียน การสอนซ่อมเสริม และจัดให้มีการประเมินผลการเรียนรู้ด้วย

การประเมินคุณภาพระดับชาติ สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียนในปี สดุดท้ายของแต่ละช่วงชั้น ได้แก่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เข้ารับการประเมินคุณภาพระดับชาติ ในกลุ่ม สาระการเรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ภาษาอังกฤษ และกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ตามที่ กระทรวงศึกษาธิการกำหนดต่อไป ข้อมูลที่ได้จากการประเมินจะนำไปใช้ในการพัฒนา คุณภาพของผู้เรียนและคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาแต่ละแห่ง

เกณฑ์การผ่านช่วงชั้นและการจบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งใช้เวลาเรียนประมาณ 12 ปี ผู้เรียนสามารถจบการศึกษาได้ 2 ช่วง คือ จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ถือว่า จบการศึกษา ภาคบังคับ และ จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งถือว่า จบการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ผู้เรียนผ่านการศึกษาแต่ละช่วงชั้น ตามเกณฑ์ ดังนี้

เกณฑ์มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น 1, 2 และ 3 ชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 1+3 ชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4-6 และมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 (จบการศึกษาภาคบังคับ)

1. ผู้เรียนต้องเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม และได้รับการตัดสินผลการเรียนให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

2. ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์ เขียน ให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

3. ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

4. ผู้เรียนต้องเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และผ่านการประเมินตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

เกณฑ์มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 (จบการศึกษาชั้นพื้นฐาน)

1. ผู้เรียนต้องเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม และได้หน่วยกิตครบตามหลักสูตรที่สถานศึกษากำหนด และได้รับการตัดสินผลการเรียนให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

2. ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์ เขียน ให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

3. ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

4. ผู้เรียนจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และผ่านการประเมินตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด (สำนักงานพัฒนาการศึกษา, 2545, หน้า 37-42)